

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТУСА

ГУДЗЬ ВАЛЕРІЯ МИКОЛАЇВНА

Допускається до захисту:

завідувач кафедри

політології

та державного управління

д.політ.н., доцент

Чальцева О.М.

« ____ » ____ 20__ р.

**ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В
УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ**

Спеціальність 052 Політологія та

Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування

Магістерська робота

Науковий керівник:

Нагорняк Т.Л.,

д. політ. н., професор

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: ____
(підпис)

Вінниця - 2022

Гудзь В.М. Державна політика у сфері культури в умовах глобальних викликів

У роботі комплексно досліджено проблему розробки та реалізації державної політики у сфері культури в Україні та специфіку умов соціокультурного розвитку суспільства. Здійснено аналіз сучасних підходів до вивчення феномену культури та соціокультурного розвитку, актуалізовано важливість їх застосування у суспільно-політичних дослідженнях. Визначено основні підходи і моделі державної політики, охарактеризовано сучасні процеси, що впливають на її формування і реалізацію. Охарактеризовано комплексність проблеми реалізації культурної політики. Запропоновано структуру тенденцій і викликів соціокультурного розвитку, визначено їх взаємозв'язок. Надано оцінку впливу глобалізаційних і трансформаційних процесів на суспільний розвиток та окреслено бачення подолання викликів, що постають.

Здійснено огляд сучасної моделі державної політики у сфері культури в Україні. Структуровано і надано синергетичне бачення культурної політики, здійснено спробу визначення впливу глобальних чинників на її реалізацію. Проналізовано важливість культурного розвитку суспільства у контексті трансформації та переходу до інноваційної моделі розвитку. Надано рекомендації щодо розробки культурної політики у ключових її аспектах.

Були використані загальні методи: нормативно-ціннісний метод, історичний, системний; логічні методи: індукція, методи політичного аналізу.

Ключові слова: державна політика, культура, соціокультурний розвиток, глобалізація, трансформація, тенденції, цінності.

ABSTRACT

Hudz V.M. State policy of Ukraine in the sphere of culture in the context of global challenges

The problem of development and implementation of state cultural policy and sociocultural development of mankind is comprehensively researched in the work. The contemporary approaches to the interpretation of the concept of culture and

sociocultural development, the importance of their application to the study of socio-political processes are analyzed. The most common approaches and models of state policies are mentioned, as well as the processes and phenomena that make an impact on their development and implementation. There was proposed the structure of factors and trends of sociocultural development, as well as the importance of each of them. The author made an attempt to determine the interconnectedness of trends of sociocultural development. Particular attention is paid to globalization and transformation processes, their impact on other trends of social development as well as the ways of overcoming this impact.

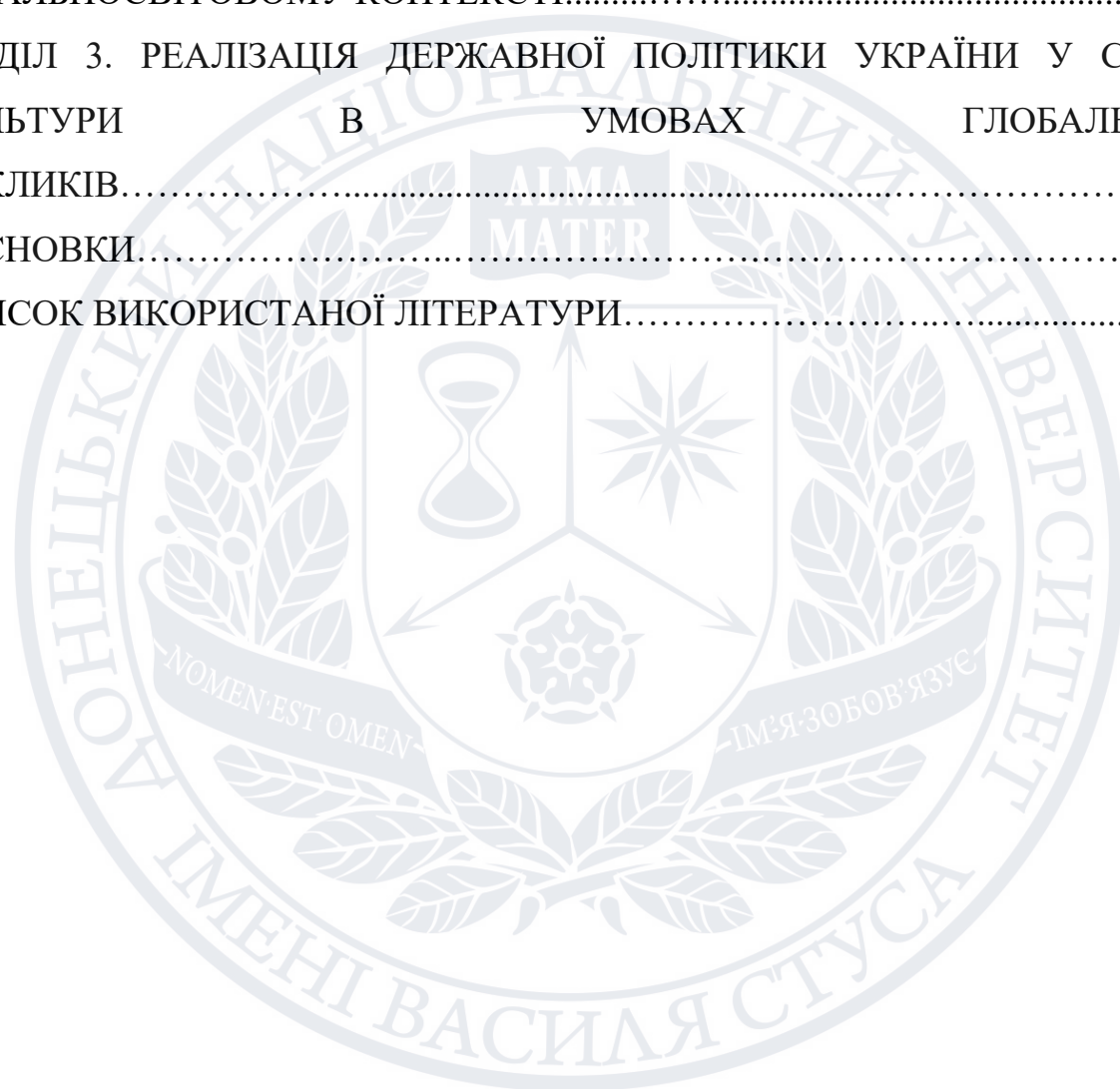
There was given an overview of Ukrainian state cultural policy. The importance of cultural development of Ukrainian society in the context of transformation processes and its transition to an innovative model of development is highlighted. Author models the vision of the state cultural policy as synergetic system, makes an attempt to define and assess the impact of global tendencies on its implementation, develops recommendations for further policy development.

General methods were used: normative-value method, historical, systemic; logical methods: induction, modeling; methods of political analysis.

Key words: state policy, culture, sociocultural development, globalization, transformation, tendencies, values.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ.....	10
РОЗДІЛ 2. ТРЕНДИ ТА ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ПОЛІТИК У ЗАГАЛЬНОСВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ.....	29
РОЗДІЛ 3. РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ	
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	48
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	70

ВСТУП

На сьогоднішньому етапі розвитку українського суспільства, культура має ключове значення. Досвід країн, що переживали трансформаційні процеси та стан невизначеності, засвідчує на важливості культурної політики та впливу ефективності її реалізації на економічний та суспільний розвиток. Із посиленням глобалізаційних чинників та впливу інших світових тенденцій, все більш важливою стає розробка такої моделі культурної політики, за якої негативні наслідки впливу цих чинників були пом'якшені, а динаміка соціокультурного розвитку посилилась. Культурна політика є одним із інструментів соціального управління та формування національної ідентичності членів суспільства, що має першочергове значення за умов українсько-російської війни. Лише наповненість українського соціокультурного простору національним змістом сприятиме підтримці суспільної єдності та долученню української культури до світового культурного середовища. У цьому полягає *суспільний вимір актуальності обраної теми. Актуальною тема є і у своєму науковому вимірі*, бо недостатньо систематизовано ряд підходів до розуміння соціокультурного розвитку; актуальними залишаються питання прогнозування світового розвитку за дії різних чинників, а також віднесення ряду чинників і процесів та способів подолання їх впливу. Соціокультурний та ціннісний підходи є доцільними у вивченні цих процесів, з огляду їх бачення культури як фундаментальної складової людського суспільного життя і розвитку. Дослідження впливу культури політичною наукою, особливо у контексті державного управління, дає змогу виявити потенціал та інструменти впливу на сферу культури, що сприятиме інтенсифікації суспільних відносин та соціальному прогресу. Теоретичне обґрунтування даних процесів на основі уже існуючих моделей та підходів у розвитку соцієнтальних систем має значення і актуальне для практичного застосування, а саме їх переосмислення на основі сучасних емпіричних даних, уможливить відслідковування динаміки процесів змін, визначенні мегатрендів і тенденцій усіх сфери суспільного життя.

Стан теоретичної розробки теми. Розвиток суспільств як соціокультурних систем активно досліджується наукою від XVII століття. Суспільно-політичними науками накопичено велику кількість підходів та моделей суспільного розвитку. Активне осмислення ролі культури та цінностей у суспільному розвитку відбувається від кінця XIX століття, та знаходить відображення у роботах науковців П. Сорокіна, М. Вебера, Л. Гумільова, Р. Інглхарта, Р. Мертона, Т. Парсонса та інших науковців. Станом на сьогодні, дослідження носять міждисциплінарний характер, та обґрунтовують сучасні культурні процеси із складовими соціального, політичного, економічного розвитку та державного управління. Зокрема, міждисциплінарними є дослідження культурної політики. Науковцями розробляються та адаптуються моделі реалізації державної політики у сфері культури внаслідок аналізу та прогнозування внутрішніх та зовнішніх процесів, що впливають на суспільні процеси. Дані моделі знаходять відображення як у реалізації державних політик, так і формуванні нормативно-правового забезпечення політики на національному та міжнародному рівнях.

Стан наукової розробленості і практична актуальність теми обумовили мету, *об'єкт дослідження* – державна політика у сфері культури і *предмет дослідження* – сучасний світопорядок. *Мета дослідження* - виявити сучасні тенденції впровадження державної політики у сфері культури в Україні і обґрунтувати доцільність оновлення моделі.

Для досягнення авторкою мети були сформульовані *завдання дослідження*:

- розглянути основні підходи до вивчення культурних процесів, цінностей та соціокультурного розвитку; виокремити моделі та підходи до розробки та реалізації державної політики; виокремити сучасні умови та процеси, що впливають на державну політику; визначити особливості аналізу та змісту культурної політики;
- дослідити особливості міжнародного законодавства, щодо культурного розвитку і культурної політики;

- визначити основні тенденції та виклики розвитку сучасного світопорядку в контексті культури; з'ясувати вплив глобалізаційних чинників на культурний розвиток держав і підходи до подолання глобальних викликів;
- систематизувати український та зарубіжний досвід з реалізації культурної політики;
- розглянути особливості нормативно-правового забезпечення державної політики у сфері культури в Україні;
- дослідити сучасні умови та стан реалізації української культурної політики; показати особливості бачення культурної політики як самоорганізованої синергетичної системи;
- розробити рекомендації та окреслити шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері культури в Україні.

Методи дослідження. У роботі застосовано наступні методи:

- *загальні:* нормативно-ціннісний метод (передбачає, що процеси соціокультурного розвитку визначаються та супроводжуються зміною ціннісностей); історичний (історична періодизація та обумовленість часовим періодом дозволяє розглядати динаміку соціокультурних процесів, виділяти загальні тенденції та робити припущення щодо подальшого перебігу процесів); системний (культурна політика та соціокультурна система мають свою структуру та підсистеми; визначається взаємовплив складових системи); синергетичний (культурна політика, соціокультурні системи та процеси управління є самоорганізованими системами, яким властиві динамічні процеси та перетворення, які впливають на інші системи та підсистеми і можуть змінювати внаслідок впливу зовнішніх і внутрішніх чинників);
- *логічні:* гіпотеза (формулювання припущення, що окреслює проблему дослідження і потребує спростування або підтвердження); індукція і узагальнення (укладання висновків і загальних положень в результаті дослідження робіт окремих наукових підходів, підбір оптимальних моделей,

що відповідають сучасним процесам культурної політики, формування висновків щодо стану вивченості проблеми, перебігу реалізації політики);

- *методи політичного аналізу:* прикладний політичний аналіз, факторний аналіз (на основі існуючих моделей реалізації культурної політики, формування висновків та виділення ключових тенденцій і чинників, що впливають на реалізацію культурної політики та процеси соціокультурного розвитку українського суспільства; базуючись на стратегічних пріоритетах та аналізуючи ключові проблеми соціокультурного розвитку, розробка і обґрунтування рекомендацій з вдосконалення засад культурної політики та переходу на нову модель її реалізації).

Наукова гіпотеза дослідження: чим змістовніша державна політика у сфері культури, тим стійкішою є національна самоідентифікація і тим динамічнішими є показники соціокультурного розвитку, незважаючи на дію глобальних і трансформаційних чинників.

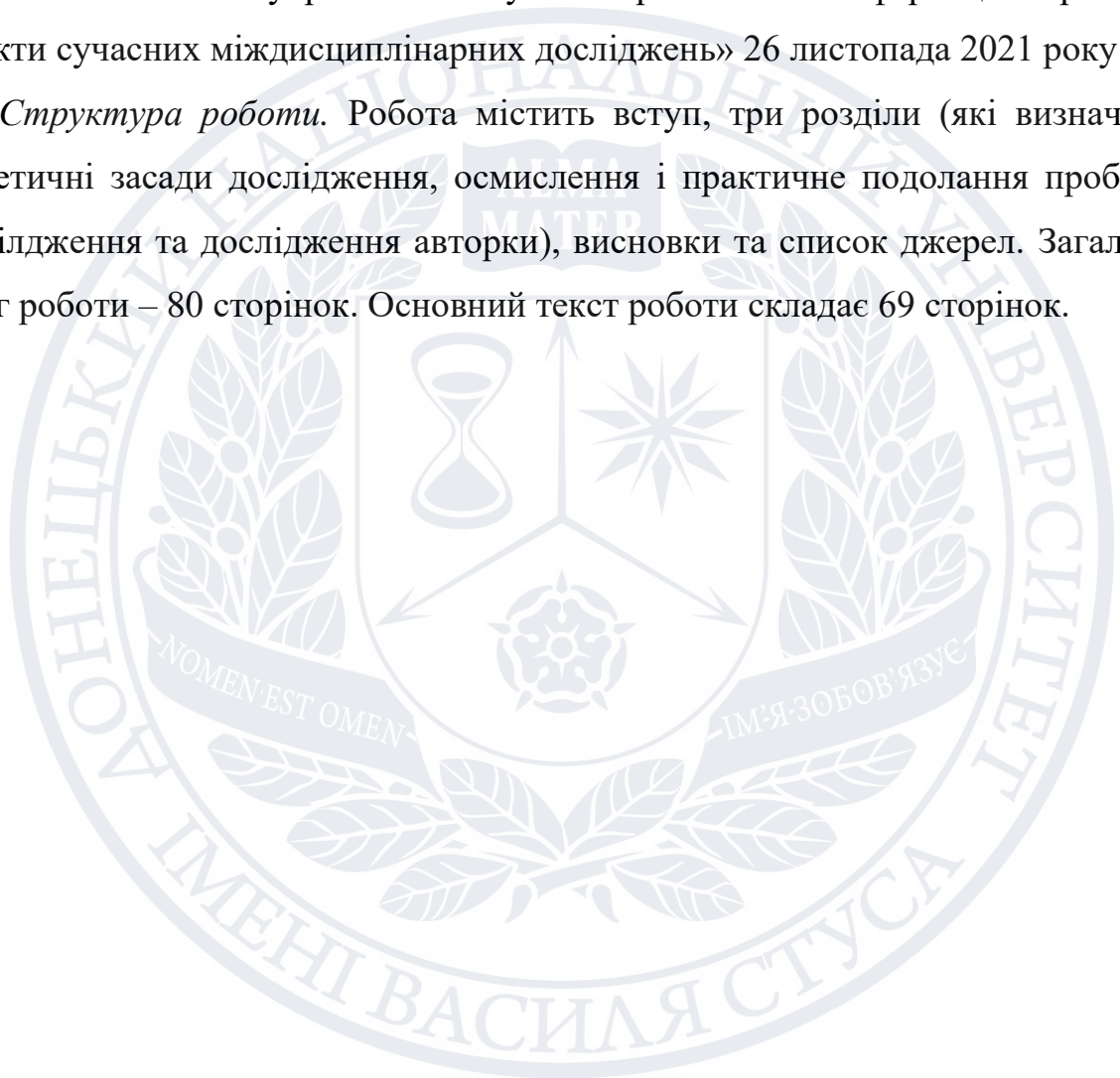
Наукова новизна одержаних результатів. Виходячи з положень різних наукових підходів, актуалізовано значення розвитку соціокультурних систем у загальносвітовому розвитку. Систематизовано бачення ролі державної політики, зокрема культурної політики у соціокультурному розвитку. Запропоновано структуру глобальних чинників і проблем, що зумовлюють сучасний світовий соціокультурний розвиток. Визначено взаємопов'язаність даних чинників, доведено вплив на них глобалізаційних процесів. Досліджено світовий досвід із управління сферою культури та надано оцінку перспектив його застосування у реалізації культурної політики в Україні. Визначено вплив глобалізаційних та трансформаційних чинників, а також світових тенденцій та процеси розвитку українського суспільства.

Науково-практичне значення отриманих результатів. Опрацювання і систематизація теоретичних засад дослідження теми та практикоорієнтоване дослідження особливостей української культурної політики мають широке коло застосування; доцільним є використання результатів роботи у роботі недержавних організацій, культурних інститутів та діячів культурної сфери, при

формуванні або перегляді пріоритетів соціокультурного розвитку, державних інституцій, які дотичні до розгляду, формування та реалізації стратегій і планів у сфері культурної, молодіжної, соціальної, економічної політик; у подальших наукових дослідженнях процесів соціокультурного розвитку, трансформації і подолання стану невизначеності українського суспільства.

Апробація результатів роботи. Результати кваліфікаційної роботи були представлені на I Всеукраїнській Науково-Практичній Конференції «Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень» 26 листопада 2021 року.

Структура роботи. Робота містить вступ, три розділи (які визначають теоретичні засади дослідження, осмислення і практичне подолання проблеми дослідження та дослідження авторки), висновки та список джерел. Загальний обсяг роботи – 80 сторінок. Основний текст роботи складає 69 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Культурні процеси та соціокультурний розвиток людства становлять значний інтерес для науковців та є предметом досліджень різних суспільних дисциплін. Станом на сьогодні, існує великий обсяг наукових доробків та підходів до розуміння ключових питань суспільного культурного розвитку. Однак наразі відсутнє загальноприйняте концептуальне уявлення про зміст соціокультурних процесів, залучення до них населення, а також ролі у цих процесах публічної політики, її змісту за умов впливу глобальних чинників.

Досліджувана проблема набуває більшої актуальності за сучасних умов розвитку української політичної системи та становлення нової системи державного управління, із соціокультурною сферою як її складовою, які перебувають у трансформаційному періоді та відповідають внутрішнім та глобалізаційним впливам.

Для розуміння сутності предмету дослідження, слід надати визначення його ключових наукових термінів.

У сучасному розумінні поняття «культура» почали застосовувати у XVII столітті, перша згадка якого міститься у доробках німецького історіографа С. Пуфендорфа [78]. Вперше наукове визначення терміну надав англійський етнограф Е. Тейлор: «Культура в широкому сенсі складається у своєму цілому із знань, вірувань, мистецтва, моральності, законів, звичаїв і деяких інших здібностей і звичок, засвоєних людиною як членом суспільства» [72].

Американські науковці А. Кребер і К. Клакхон у дослідженні під назвою «Культура. Критичний огляд концепцій і визначень», виданому у 1952 та 1963 роках, надають аналіз понад 180 відомих визначень та концепцій культури, систематизуючи їх у 6 категорій, що відповідають баченню її у рамках різних наукових підходів (описовий, історичний, нормативний, психологічний,

структурний, генетичний) [23]. Дослідники Франсуа Матарассо та Чарльз Лендрі зазначають: «тлумачення культури – широке чи вузьке – формує власне культурну політику» [30].

Будучи комплексним соціальним явищем, культура розглядалась науковцями як:

- як система символів, взаєморозуміння між людьми (К. Леві-Строс, Ж. Лакан, Ю. Лотман, А. Мольт, Б. Успенський, С. Неклюдов, В. Топоров);
- як мова (Л. Вітгенштайн) чи як спосіб естетичного пізнання (Г. Гаадамер);
- як поєднання цінностей (І. Кант, М. Шелер, Р. Гартман, К. Роджерс, С. Пеппер, В. Віндельбанд, Л. Коган, П.Сорокін);
- як духовне виробництво, прояви трансцендентного у повсякденні (Ж.-П. Сартр, М. Рерих, З. Какабідзе) [8].

Тому важливим у контексті даного дослідження є законодавче визначення культури. Закон України «Про культуру» містить наступне формулювання: «культура - сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти» [17]. Більш детальний огляд державної політики у сфері культури в Україні, включно її нормативно-правове забезпечення надано у третьому розділі роботи.

Наукою сформовано ряд теорій та моделей, що співвідносять суспільно-політичні показники із цінностями як складовими культури. Найбільш впливовими є праці Г. Хофстеде [65] та Р. Інглхарта [18].

Серед українських науковців, ціннісні орієнтації суспільства досліджують В. Бакіров, О. Балакірева, Є. Головаха, М. Наумова, В. Резнік, А. Н. Соболева та інші вчені.

А. Кребер та Т. Парсонс дають наступне визначення у межах нормативного підходу, акцентуючи підпорядкування людей, цінностям та нормам поведінки:

«Культура — це передані та створені сутності й моделі цінностей, ідей і інших символічно значимих систем, які є чинниками, що формують людську поведінку, а також продукти такої поведінки» [86].

Схожі визначення надають сучасні науковці С. Хантінгтон, Л. Харрісон [64], Ф. Фукуяма [49]. Американський соціолог Л. Харрісон зазначає, що культура «є логічно поєднаною системою цінностей, установок та інститутів, які взаємовпливають на всі аспекти особистої та колективної поведінки» [64].

Соціокультурний підхід XIX століття формувався наукою в межах культурно-аналітичного напрямку та протиставлявся позитивізму. Макс Вебер у роботі «Розуміюча соціологія» вперше осмислює людину як соціокультурну істоту, а не лише як творця, наділено містичним знаннями і навичками. Соціум постає як динамічна система, постійно зміцнювана внаслідок різних соціальних дій [89].

Підхід стає широко застосовуваним у XX ст. із виходом у 1927 році роботи соціолога П. Сорокіна «Соціальна і культурна динаміка», вбачаючи єдність культурного та соціального, згідно принципів системного підходу. Актуальними стають поняття соціокультурної динаміки та динаміки культури та соціокультурного розвитку.

П. Сорокін вказує на нерозривність трьох складових людського існування — «особистість, суспільство і культура як неподільна тріада», однак які не зводяться одне до одного. Важливою є теза вченого, що зміни у соціокультурній сфері є більш істотними чинниками у світовій історії, аніж війни або зміна державного правління, що свідчить, що трансформації людської культури — в основі усіх суспільних змін.

Соціокультурна динаміка визначається як циклічний процес, що передбачає розвиток і зміни у соціальних і культурних системах, їх перехід з одного стану в інший внаслідок зміни панівної системи цінностей.

Надання оцінки перебігу соціокультурних процесів є важливою характеристикою динаміки культури. Поняття культурних змін охоплює будь-які зміни у суспільстві.

Динаміка культури окреслює трансформаційні процеси всередині культури і у її взаємодії з іншими культурними середовищами, і для яких характерні цілісність, закономірність, спрямованість на розвиток і орієнтація на провідні тенденції. Її відмінність від довільних трансформацій у соціокультурних процесах полягає в усталеній взаємодії складових культури, періодичність (стадіальність) процесів.

Важливою характеристикою динаміки культури є її підпорядкованість не спрямованим діям індивідів, а об'єктивна потреба у адаптації суспільства і його культури до умов, що змін, які неминуче призводять до диференціації культури.

Поняття культурних змін охоплює усі трансформації в суспільстві, такі як моделі поведінки, стереотипи, усталені зв'язки людей в суспільстві між собою та з середовищем, правові і моральні норми, стилі мистецтва тощо. Для характеристики окремих типів культурних змін використовується поняття культурного розвитку.

Культурний розвиток полягає у зміні окремих компонентів культури, в результаті яких видозмінюється їх склад або структура, виникають чи зникають окремі елементи культури та зв'язків між ними, у результаті якого настає новий якісний стан культури як цілісності. Процесам культурного розвитку характерні незворотність, спрямованість і закономірність.

Модель соціокультурної динаміки П. Сорокіна побудована на принципі циклічності. Таким чином, історія кожної цивілізації переживає зміну трьох культурних суперсистем, які визначають соціальне життя: теологія, метафізика, позитивізм [43].

Сорокін зазначає, що культурні системи не можуть бути повністю ізольованими або дезінтегрованими, а співіснують і взаємодіють в межах одного глобального середовища, здійснюючи взаємний вплив. При цьому, існування повністю інтегрованих систем також неможливе. Природа змін різниться і може полягати у власній сутності або впливі зовнішніх факторів [43, с. 433–434].

Базуючись на аналізі емпіричного матеріалу, дослідник вказує на кризу західного суспільства, яка охоплює усі соціальні інститути, включно норми і

цінності, називаючи її «кризою майже всього життя, образу мислення та поведінки, властивих західному суспільству. Якщо бути більш точним, ця криза полягає в розпаді основних змістовних форм західної культури й суспільства останніх чотирьох століть» [43, с. 429]. «Війни та революції не зникнуть, а, навпаки, досягнуть у ХХ столітті небаченого рівня, стануть неминучими та більш суворими, ніж будь-коли; що демократії занепадають, поступаючись місцем деспотизмові в усіх його проявах, що творчі сили західної культури в'януть і відмирають і так далі» [43, с. 427].

Цінності, на погляд автора, є поєднуючим елементом, що зумовлює існування кожного соціокультурного середовища. «Домінуючі риси мистецтв і науки такої єдиної культури, її філософії і релігії, етики та права, її основних форм соціальної, економічної та політичної організації, більшої частини її моралі та звичаїв, її образу життя та мислення (менталітету) – всі вони по-своєму виражають її основні принципи, її головну цінність. Саме цінність постає основою та фундаментом кожної культури. З цієї причини головні складові такої інтегрованої культури також найчастіше взаємозалежні: у випадку зміни однієї з них інші неминуче зазнають схожої трансформації» [43, с. 429].

Розвиток підходу також пов'язаний із роботами Г. Олпорта, найвідоміша з яких – «Вивчення цінностей» 1931 року [36], у якій автор вперше акцентував на концептуальних відмінностях у системах цінностей індивідів. Важливим внеском автора у розвиток підходу є твердження, що суспільні та морально-етичні цінності подібні рисам характеру «глибинного рівня» та є умовами досягнення «внутрішніх цінностей».

В. Франкл також розглядав проблему цінностей у своїх доробках, та розумів їх як доступні усім членам суспільства «універсалії смислу» [87].

Зміни складових культури, що призводять до її структурних змін або призводить до появи нового якісного стану культури як цілісності, визначають процеси культурного розвитку.

Згідно бачення П. Сорокіна, цим процесам притаманні властивості незворотності, спрямованість і закономірність змін. Окрім цього, вчені

пропонують розрізняти характер змін – прогресивний, регресивний та застій (стагнація), що корелюється із баченням науковців напрямів суспільного розвитку (прогресистський, регресистський, циклічний) [43].

Теоретичне обґрунтування соціокультурного прогресу також надано представниками еволюціонізму, зокрема Г. Спенсером [67], Е Тайлером, Дж. Леббоком та у межах структурно-функціонального підходу, представником якого є Т. Парсонс [38], Р. Мертон [75]. Науковці вбачали прогрес як послідовний процес, внаслідок якого соціокультурна система ускладнюється, водночас її функціональні підсистеми та елементи стають більш диференційованими та спеціалізованими. У 1950-х роках Л. Уайт, А. Вайд, М. Салінс започаткували новоеволюціоністський підхід, узагальнивши теоретичні висновки еволюціоністів, зокрема щодо закономірностей соціокультурних процесів, зосередившись на науковому пошуку елементарних одиниць соціокультурного розвитку.

Систему культури Т. Парсонс визначав як головну об'єднуючу складову для суспільства. Культура у дослідженнях автора постає як «структурована, впорядкована система символів, що виступає орієнтиром для агентів, інтерналізованих аспектами системи особистості та інституціоналізованих зразками в соціальній системі». Особистість постає феноменом, який формується під впливом як соціальної системи, так і культури [38].

Важливим є внесок Р. Мертон до підходу: соціальна структура, на думку автора, є «організованою сукупністю соціальних відносин, в яких по-різному задіяні члени соціуму або групи». Дослідник вводить поняття аномії яке визначає як явище, поява якого зумовлена розходженням між цілями культурної системи, її нормами і цінностями із можливостями та інтенціями членів соціальної групи діяти згідно них [75].

Таким чином, основними положеннями еволюційного підходу є:

- об'єктивна закономірність розвитку – у її еволюційній природі;

- в результаті еволюційних процесів, ускладнюється соціокультурне життя і в результаті підвищується рівень його організації;
- культуру слід розглядати як результат процесів адаптації людей, які об'єднані у суспільство відносно до навколишнього середовища;
- біологічний та культурний є двома єдиними існуючими механізмами, та є відносно незалежними.

Еволюційні концепції можуть бути: однолінійними, універсальними і багатолінійними. Прикладом однолінійної моделі може слугувати поділ Г. Спенсером соціокультурного розвитку на дві основні стадії – первісності та цивілізації. Марксистська модель формацій (первісна, рабовласницька, феодальна, капіталістична та комуністична) також є концепцією лінійного еволюціонізму [67].

Багатолінійний розвиток передбачає імовірність реалізації рівноцінних шляхів еволюції. Основи концепції сформульовано антропологом-новоеволюціоніст Джуліаном Стюардом (1902 – 1972 рр.) у роботу «Теорія змін культур: методологія багатолінійної еволюції». До теорій новоеволюціонізму належать модернізаційні теорії, яка фокусуються на дослідження незворотних соціокультурних змін суспільств та передбаченні умов, що забезпечують їх поступ [81].

Процеси соціокультурної динаміки почасти є неочевидними та складнопередбачуваними, що зумовлює появу нових підходів до їх вивчення. За умов методологічного плюралізму та фокусу на міждисциплінарні дослідження, важливи стають також і циклічні, маятникові, хвильові та синергентичні моделі процесів.

В основі моделей циклічності лежить загальне уявлення про універсальну форму соціокультурної макродинаміки, представлена як цикл або хвиля. За такого розуміння, кожна культурна система проходить життєвий цикл від етапу виникнення до занепаду.

Важливою у даному підході є теорія культурогенезу етнологів та культурологів Л. Гумільова, що заснована на основі його концепції пасіонарності.

Культурологічні ідеї автора викладені в роботах «Етногенез і біосфера Землі», «Ритми Євразии: епохи і цивілізації». Одне із головних понять теорії – «етнос», який розглядається як соціокультурну спільноту та як одна із форм диференціації людського виду в залежності від географічних умов та формату господарської діяльності. Дослідник стверджував, виникнення нових спільнот обумовлено (енергетичними) пасіонарними поштовхами, які породжують «пасіонаріїв». Цей «пасіонарний дух» стає рушієм історичної динаміки, внаслідком якої після всплеску пасіонарної напруги зароджується нова культура [71].

Синергетичний підхід у дослідженні соціокультурних систем зосереджується на хаотичності процесів та їх прагненні до впорядкування та самоорганізації. Тенденції до їх реалізації лежать в точках біфуркації, за проходження яких формуються тенденції.

За даної моделі, суспільство (або цивілізація в широкому значенні) представлені як нерівноважна система, що потребує опосередкування зовнішніх і внутрішніх взаємозв'язків для забезпечення її сталості. Сукупність цих опосередковуючих механізмів — таких як мова, міфологія, мораль та ціннісні установки, - об'єднані у понятті культури.

Культуролог Ю. Лотман у роботі «Культура і вибух» надає обґрунтування концепції непередбачуваності динаміки процесів, реалізація яких постає у вигляді вибуху. Культурний вибух є категорією синергетики, тотожний поняттю точки біфуркації, що передбачає стрімку інтенсифікацію змін в соціокультурних системах і їх елементах та набір різномовірних варіантів розвитку в майбутнього, серед яких лише один буде реалізовано. Така динаміка розвитку, як стверджує Ю. Лотман, співіснує з еволюційними поступовими соціокультурними процесами, які перебувають у постійній взаємодії.

Істотною є теорія ціннісних орієнтацій, запропонована американськими антропологами Ф. Клакхон та Ф. Стродбеком у 1961 році. Вчені визначали цінності як «складні згруповані принципи, що спрямовують різноманітні мотиви людського мислення і діяльності в ході рішення загальних людських проблем». [68, с.395]. К. Клакхон визначала цінності як «усвідомлене або неусвідомлене,

притаманне для індивіда або для групи індивідів уявлення про бажане, яке визначає вибір цілей, індивідуальних або групових, із урахуванням можливих засобів і способів дій» [69].

Вихідні тези теорії наступні:

- Люди усього світу в усі часи змушені займатись вирішенням лише обмеженої кількості загальнолюдських проблем;
- Для вирішення кожної із проблем є лише невеликий набір варіантів;
- Кожне із суспільств схильне обирати свій варіант вирішення проблем; саме цей вибір визначає ієрархію цінностей, хоча і усі можливі варіанти вирішення доступні кожному із суспільств.

У 1979 р. Науковець Марвін Гарріс окреслив універсальну структуру соціокультурних систем. Вона утворена наступними складниками:

- інфраструктура (виробництво та населення),
- структура (яка є поведінковою, як корпорації, політичні організації, ієрархії, касти)
- надбудова (що є психічним - переконання, цінності, норми) [63].

В залежності від характеру динаміки соціокультурного розвитку, вченими виділяються інтеграційні і дезінтеграційні, еволюційні та революційні механізми втілення змін.

Важливим є спостереження етнологів та культурологів А. Кребера, який у роботі «Конфігурації культурного зростання» досліджував культурні системи на різних періодах існування, від зародження до занепаду. Дослідник зазначав, що кульмінаційні кризові періоди в економічній та політичній сфері суспільного життя зазвичай не співпадають із періодом розквіту культурного життя. Подібні періоди пов'язані першочергово із появою нових можливостей та формуванням нових культурних суспільних патернів. Це пов'язано із тим, що на ранніх етапах, інноваційні процеси все іще орієнтовані на закладені раніше зразки і моделі розвитку, до моменту вичерпання можливостей даних патернів. Руйнація даних патернів супроводжується зростанням конфліктних ситуацій та сутнісних змін

культурного середовища, до появи нового зразка, що змінить соціокультурну систему в цілому [70, с. 146, 148].

Таким чином, важливою характеристикою соціокультурної системи як цілісності є її здатність до самооновлення, утворення нових форм та моделей розвитку, ускладнення структурно-функціональних і організаційних форм окремих підсистем, так і системи в цілому. Внаслідок еволюції культури відбувається ускладнення соціального організації суспільства та зумовлює історичний прогрес. Проте прояв цих властивостей не гарантований, а можливий за конкретних умов, що відображається у диференціації понять культурної динаміки та розвитку.

На формування сучасної соціокультурної парадигми також вплинула теорія аутопоейзису Н. Лумана. Будучи соціологом, Н. Луман поєднав бачення Т. Парсонса у межах структурного функціоналізму, поєднавши із баченням теорії систем. Таким чином, комунікації, особистість та культура є ключовими елементами будь-якої соціальної системи [73].

На сучасному етапі досліджень, важливими є і комунікаційні теорії Ю. Габермаса, теорія структурації Е. Гідденса, концепт зв'язку діяльності та культури М. Арчер, доробки П. Бурдьє.

Актуальним постає питання ролі державної політики як механізму та інструменту втілення змін і соціокультурного розвитку суспільства.

Державна (публічна) політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер [37, с.22].

Л. Пал визначає державну політику як «напрямок дії або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної чи сукупності взаємно пов'язаних проблем» [37]. Також актуальним є визначення державної політики як реакції держави на конкретні проблеми суспільства.

Аналізуючи теоретичні підходи до аналізу державної політики, важливо розглядати безпосередньо процес вироблення державної політики та процес

прийняття рішень, який передбачає вибір альтернатив. Розробка державної політики передбачає наявність моделі діяльності.

Державну політику можна категоризувати декількома критеріями:

- сфери застосування (зовнішня політика, трудові відносини тощо);
- інститутів (політика законодавчих, виконавчих, судових органів);
- часу (довоєнна, повоєнна, часів незалежності тощо);
- масштабу;
- цілей державної політики.

Концептуальним підходом до аналізу державної політики є моделювання, покликане на покращення розуміння процесу вироблення політики, дослідження її аспектів, роз'яснення її змістовних складових, прогнозування наслідків її реалізації [2].

Дослідник Т. Дай у роботі «Осягнення державної політики» пропонує наступні теоретичні моделі:

- 1) інституціональна;
- 2) процесуальна;
- 3) групова;
- 4) модель еліт;
- 5) раціональна;
- 6) інкрементальна;
- 7) ігрова;
- 8) системна;
- 9) модель суспільного вибору [10].

При застосуванні концептуальних моделей у дослідженні державної політики варто враховувати, що у більшості випадків, державна політика міститиме ознаки декількох моделей.

Внаслідок активізації глобальних процесів і дії різних чинників, до процесів прийняття управлінських і владних рішень долучається все більше недержавних акторів, що призводять до втрати домінуючої ролі держави. Управління, що

здійснюється через реалізацію державної політики, меншою мірою послуговується принципами функціонування національної держави.

Таким чином, із ускладненням управлінської практики з'являються нові підходи до аналізу трансформаційних державних процесів. Таким чином у обговоренні практик включається феномен гібридності. Визначення терміну «гібридність» не є усталеним в науковому дискурсі, однак послуговується при дослідженні ефективності координації і державного регулювання, управління інноваційними процесами, та закріплює присутність глобальних недержавних акторів в процесах держуправління.

Значний внесок до розуміння гібридного державного управління зробили норвезькі дослідники Т. Крістенсен і П. Лаграйд [52]. Науковці Н. Ван Гестель, Ж.-Л. Деніс та Е. Ферлі у роботі «Understanding Hybridity in Public Organizations» розширюють концепцію гібридності для адаптації сфери надання державних послуг до поточних змін [57].

Актуальним також є дослідження британського науковця К. Склчера, який у роботі «What do we mean when we talk about «hybrids» and «hybridity» in public management and governance?» надає критичний аналіз ключових теорій гібридності у сфері публічної політики та досліджує потенціал включення теорії культури у контексті державного управління [53].

Введення у науковий обіг поняття гібридності у дослідженнях державного управління пов'язують із запровадженням принципів нового публічного менеджменту (new public management, NPM) з метою реакції на проблеми та виклики «старого публічного адміністрування» [49, с. 408]. У основі «класичного» публічного адміністрування лежить ієрархія, що інтегрується у вертикальному та горизонтальному напрямках. Можливості такої спеціалізації у межах нового публічного менеджменту виявились обмеженими, що, на думку Крістенсена і Лаграйда, змістило фокус управління з контролю до автономії. Проте із впровадженням пост-NPM, контролю надано більшого значення. Науковці вбачають нескінченність процесу реформування системи

держуправління, що зумовлює іще більше ускладнення її структури та гібридизацію

Актуальним за сучасних умов залишається проблема, пов'язана з проявом політичної невизначеності та кризових станів у перехідних суспільствах. Суспільство, що розвивається, застосовує механізми підтримки і забезпечення соціального та політичного, що мінімізує невизначеність. На противагу йому є суспільства, що переживають кризовий стан. Із поглибленням кризи і її переходом до перманентного стану, складається ситуація невизначеності.

Встановленням засад формування і розвитку невизначеності як суспільної категорії займалися дослідники, Ф. Найт («Ризик, невизначеність і прибуток», «Поняття ризику та невизначеності») [34], Н. Луман («Ризик, невизначеність, випадковість») [73] та П. Самуельсон («Ризик, невизначеність і теорія ігор») [40].

Поняття невизначеності розуміється як «неможливість надати точний прогноз та обрати оптимальний вектор розвитку для складної системи, передбачити її реакцію на варіативність і неоднозначність суспільних процесів». [5, с. 62].

Формування невизначеності відбувається внаслідок дії різних впливів, та зумовлюється неможливістю точного передбачення значимості окремого фактору трансформації або розвитку, та непередбачуваності дії суб'єктів політики у разі виникнення конфліктної або кризової ситуації.

Невизначеність зумовлює формування конфліктного середовища, особливо у питаннях загальносуспільного розвитку, та може спричинити зміну суспільних орієнтацій, розкол всередині правлячої еліти, посилення регіональних відмінностей. Проблемою у подоланні невизначеності є використання старих підходів, які зберігають фокус на зміцненні владних інституцій та підтримку діючих національних інтересів, для осмислення способів її подолання та орієнтації на суспільний розвиток.

Культурну політику можна визначити як організовану систему дій, практик та рішень, які реалізуються державою із метою збереження, підтримки та розвитку національної культури, регіональних, історико-культурної спадщини,

культурних інституцій, мови, засобів масової інформації, спорту, культурної освіти, дозвілля та непрофесійного мистецтва.

Цікавим є погляд науковців, які визначає культурну політику як «систему науково обґрунтованих заходів, спрямовану на штучне регулювання тенденцій суспільного розвитку з метою соціокультурної модернізації, реформування інститутів, закріплення нових принципів участі держави і громадськості в соціальному й культурному житті» [41].

Дослідження культурної політики держави також носить міждисциплінарний характер та може відбуватись у рамках різних наукових підходів.

Культурна політика є об'єктом дослідження в українських науковців О. Копієвської, Л. Саракун, С. Чукута. Глобалізаційні процеси у культурній політиці вивчають науковці С. Здіорук, О. Литвиненко та В. Мельник. Оцінку впливу євроінтеграційних процесів на реалізацію культурної політики надано у роботах І. Костири та М. Шевченко.

Культурна політика постає як багаторівнева сфера діяльності, що містить у собі багато аспектів: теоретичний, прикладний, конкретно-історичний, політичний, інституційний, естетичний. Дослідниця Л. Саракун пропонує наступну систематизацію культурних політик:

- як видозмінюючий при конкретному історичному періоді набір державних регуляторів у галузі культури, мистецтва, освіти, що змінюється упродовж історії;
- як процес взаємодії інституціональних структур;
- як законодавчі й фінансові заходи, такі як оподаткування, інвестування і тд.;
- як процедури з формулювання цілей і розробки механізму їх реалізації (А. Бабич);
- як механізм формування ідентичності (О. Кравченко);
- як напрям державної політики із забезпеченням культурного життя держави і суспільства (А. Флієр).

У дослідженні прикладного аспекту культурної політики надається її аналіз як системі пріоритетів держави, які закріплюються у програмних документах і стратегіях. За цих умов, відмінність культурної політики від інших полягає лише у специфіці регуляторних інструментів і засобів реалізації. Конкретно-історичний аспект розглядає систему суб'єктів культури та їх взаємовідносини та може застосовуватись при дослідженні історії культурної політики. Політичний аспект надає визначення засадничої діяльності в сфері та національні пріоритети, соціальний аспект – забезпечення доступу до культурних послуг і продуктів, формування і збереження національної ідентичності. На діяльність на розвиток системи державних інституцій, задоволеність культурного попиту суспільства фокусоване вивчення інституційного аспекту.

Як зазначає О. Гриценко, державна політика у сфері культури з одного боку є цілеспрямованою діяльністю держави у сфері культури; з іншого є складовою політичної діяльності стосовно культурної сфери. Таким чином можна окреслити наступні фактори до реалізації політики: цілі держави (включно у сфері культури), засади і принципи, яким держава слідує у ставленні до культурної сфери, адміністративні і управлінські можливості, що впливають із економічного стану і суспільного устрою [8].

Станом на сьогодні, в науковому середовищі спостерігається значна розбіжність у поглядах щодо напрямків державної політики у сфері культури. Вчені виділяють наступні підходи до реалізації політики:

- Гіперболізаційний (Дж. Дональд, Р. Ашер, М. Едвардс). В результаті впливу глобалізаційних процесів, поширення глобальної культури, феномен національної культури не відповідає сучасним соціокультурним процесам та не задовольняє запити суспільства. Культури саморозвиваюь внаслідок глобальної комунікації, а культурні структури та елементи, які більше не здатні до виконання своїх функцій, замінюються новими. Представники цього підходу наголошують на необхідності значного зменшення втручання

держави в сферу культури та на неефективності існуючої моделі державного фінансування суспільного культурного розвитку;

- Скептичний (А. Аппадурай, Е. Грін, С. Томпсон). Представники підходу зазначають, що роль державних інститутів стимулюванні соціокультурного розвитку та його підтримці не зменшується, її роль не має нівельовуватись; на даному етапі світового розвитку необхідною є протекціоністська політика держави у соціокультурній сфері, що передбачає істотне збільшення державного фінансування сфери;
- Трансформаційний (Е. Гідденс, П. Джонс). У рамках підходу вчені відзначають зменшення ролі держави та посилення впливу як міжнародних, так і внутрішньодержавних організацій і акторів. На думку дослідників, лише міжнародні організації в змозі надати підтримку, що стимулюватиме розвиток національних соціокультурних систем [22].

Мета та завдання культурної політики можуть бути визначені наступним чином:

- формування, розвиток та трансляція культури, як важливого чинника національної єдності;
- залучення всіх верств населення до культурного життя;
- створення та підтримка розгалуженої мережі культурних установ;—підтримка культурного різноманіття та сприяння діалогу між соціальними, етнічними та релігійними групами;
- дослідження культурних процесів суспільства та науковий опис об'єктів культурної спадщини;
- здійснення охорони, обліку і збереження культурної спадщини;—підготовка професійних кадрів для соціокультурної сфери; розвиток національно-пізнавального туризму;
- забезпечення культурних потреб та сприяння творчій активності населення країни;

- сприяння комунікації між виробниками та споживачами культурних продуктів; підтримка зв'язку між традиціями та сучасністю соціальних, етнічних та релігійних груп;
- проведення заходів по презентації національної культури у світі та культурна дипломатія.

Основоположними є принципи сучасної культурної політики, викладені у Декларації Мехіко з політики в галузі культури. Декларацію було прийнято на Всесвітній конференції з політики в галузі культури, яку ЮНЕСКО провела у Мексиці 26 липня - 6 серпня 1982 р. Її положення наступні:

- Основоположний принцип культурної політики - принцип єдності і різноманіття культури. Світова культура являє собою результат культурної творчості всіх народів, які складають людство. Культура кожного народу є частиною світової культури;
- Принцип культурного виміру розвитку людства: будь-які програми розвитку людського суспільства, - економічні, соціальні, політичні, науково-технічні - повинні включати в себе як складову частину і як критерій необхідності подібних програм культурний аспект. Людина - це початок і кінцева мета розвитку;
- Принцип культурної демократії. В його основі - розуміння того, що культура створюється суспільством і тому належить всьому суспільству; створення культури і користування її благами не повинні бути привілеєм еліти [76].

У деклараціях Мехіко підкреслено: «Культурна демократія базується на максимально широкій участі людини і суспільства у виробленні продуктів культури, у процесі прийняття рішень, які заторкують культурне життя, у поширенні і використанні культури» [76].

Виходячи з затверджених принципів, важливим є бачення організації безпосередньо сфери культури та її компонентів. У програмних документах ЮНЕСКО послуговується «прагматичним визначенням культури як низки сфер з метою емпіричного вимірювання «характеристик культурних активностей,

товарів та послуг, створених у рамках індустріальних і позаіндустріальних процесів». Таким чином, ЮНЕСКО актуалізує термін «культурні сфери» (cultural domains), які включають «культурні активності, товари та послуги, включені у різні фази моделі культурного циклу» (culture cycle model). Ці сфери є взаємовиключними та взаємопов'язані з дозвілєвими практиками.

Вчені Марк Девідсон Шустер і Джон де Моншо визначають інструменти, які застосовуються при впровадженні будь-якої моделі культурної політики:

- Майно і управління ним;
- Регуляторна діяльність;
- Пільги;
- Встановлення, розподіл і забезпечення прав власності;
- Інформування [9].

Дослідник А. Моль пропонує наступну типологію культурних політик:

- «Популістська» («демагогічна»): метою є задоволення культурних потреб якомога більшого числа людей. Прикладом реалізації такої політики є США;
- «Патерналістська» («догматична»): правами та основними канали поширення культурних цінностей більшою мірою користується політична партія, релігійна течія або держава, що має уявлення про точний набір цінностей та культурних благ, які потрібно переорієнтувати відповідно до ідеології;
- «Еклектична» («культуролістична»): завданням є залучення тих індивідів та груп до формування культури, яка представлятиме собою невикликане відображення загальної культури суспільства;
- «Соціодинамічна»: така політика відповідає на постійні зміни в суспільстві та відображає новий зміст культурний зміст епохи. Її метою є вироблення принципів впливу на культуру та культурогенез. Може мати два напрми: «прогресивний», зосереджений на прискорення ходу культурогенезу та «консервативний», що прагне сповільнити хід культурного розвитку [33, с.303].

У 1989 році канадські дослідники Гаррі Гілман Чартренд та Клерк Маккогі надали класифікацію культурних політик, в залежності від орієнтованості держави на творчий процес або творчий продукт. Виокремлена типологія зумовлена використанням принципу «витягнутої руки» в культурній сфері, що також передбачає справедливе ставлення та інститутів держави в питаннях розвитку культурної сфери.

Виходячи з цього, науковці обґрунтовують чотири ролі, у якій держава може постати як:

- Фасилітатор (творчий процес важливіший за його продукт);
 - Меценат (важливими є як процес, так і продукт, з незначним превалюванням процесу);
 - Архітектор (важливими є як процес, так і продукт, з незначним превалюванням продукту);
 - Інженер (творчий продукт важливіший за процес його створення)
- [51].

Аналітики, що вивчають актуальні питання культурної політики Франсуа Матарассо та Чарльз Лендрі, розглядають економічний аспект культурної політики через спробу вирішення стратегічної дилеми «культура як самодостатня цінність чи культура як розвиток». Дослідники вказують на загрозу інструменталізації культури, можливості знецінення якостей мистецтва та її послуговування досягненню політичних і владних цілей [30].

РОЗДІЛ 2

ТРЕНДИ ТА ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ ПОЛІТИК У ЗАГАЛЬНОСВІТОВОМУ КОНТЕКСТІ

Почасти передбачувані світові зміни ХХ та ХХІ століть зумовлюють різні, іноді супротивні дискусії дослідників.

Науковці висловлюють оптимістичні міркування щодо демократизації глобального світопорядку, покладаючи надію на формування нової інформаційної культури. Поруч з тим, існують протилежні судження, які стосуються загроз світового порядку, передбачення соціальних і природних катастроф.

Президент міжнародної соціологічної асоціації Альберто Мартінееллі зазначає, що «соціальний світ на початку ХХІ століття все більше стає єдиним, залишаючись розколотим, конфліктним, ієрархічним і нерівним».

Актуальним стає визначення та зміст категорій тенденцій, мегатрендів, трендів у сучасних світових процесах.

Поняття мегатренду було введено в обіг у 1982 році британським футурологом Джоном Нейсбітом. Вчений визначав мегатренди як «основні напрями руху, які визначають вигляд та суть суспільств, що змінюються» [35]. Відмінністю мегатрендів від трендів є їх довготривалість та усталеність.

Визначення мегатрендів має на меті відбір та систематизацію суспільних процесів, за рахунок узагальнення яких вибудовуються орієнтири майбутніх світових змін.

Критерії для визначення мегатрендів наступні:

- Тривалість: мегатренди проявляються упродовж щонайменше кількох десятиліть;
- Повсюдність: Мегатренди впливають на всі сфери життя суспільства, - на споживання, зміну цінностей, спосіб життя людей, засоби масової інформації, політичну та економічну системи

- Глобальність: мегатренди можуть бути не однаково яскраво виражені по усьому світу, проте вони можуть спостерігатись в усіх соціокультурних системах

- Складність: Мегатренди - це складні та багатовимірні явища, що створюють нові тенденції. Останні, у свою чергу, спричиняють нові динамічні процеси та впливають на розвиток, в тому числі завдяки взаємодії між собою [60].

У дослідженнях відмінностей мегатрендів від інших тенденцій, дослідниками визначаються наступні рівні: загальна природна еволюція та кліматичні зміни; мегатренди та соціокультурні тенденції; технологічні тенденції; споживчі тенденції; модні тенденції; мікротренди.

Із визначенням трендів та тенденцій, важливим є виділення категорії глобальних проблем. Д. Лук'яненко надає наступне визначення: «глобальні проблеми — сучасні проблеми розвитку ключовими рисами яких є: всеохопний характер, що відображає, з одного боку, суперечності і конфлікти всього спектра взаємовідносин людини, природи, суспільства, а з іншого — планетарно катастрофічні наслідки в разі їх невирішення; динамізм у кількісному і якісному планах, зумовлений як їхньою акселеративною природою, так і «ланцюговим ефектом» у просторовому і функціональному планах; складність у розумінні та ідентифікації, і особливо в підходах і засобах вирішення, оскільки потрібна організована консолідація колосальних ресурсів, яка неможлива сьогодні».

У доповіді 2021 року «Глобальні тенденції 2040: Більш суперечливий світ» («Global Trends 2040: A More Contested World»), яка щочотири роки презентується Національною радою з розвідки США, визначено тенденції та чинники впливу на динаміку розвитку світової системи, на основі яких розроблено п'ять імовірних сценаріїв розвитку глобальної спільноти до 2040 року [77].

Зазначається, що внаслідок пандемії COVID-19 ризики глобалізації і взаємозалежності стали більш очевидними. Світова спільнота потребуватиме реагувати на іще більш сутнісні каскадні глобальні виклики, серед яких:

кліматичні зміни, хвороби, економічні кризи, впровадження нових технологій. Розкол всередині спільнот буде зберігатись, одним із ключових прагнень буде досягнення безпеки, яка базуватиметься на набутій або сталій ідентичності. Населення ставатиме більш урбанізованим та згуртованим, зростатиме спроможність громадян, потреби яких держави намагатимуться задовольнити. Незважаючи на зростання конкурентності міжнародної системи, вона зберегатиме конфліктний потенціал внаслідок застосування інструментів та можливостей глобалізованого середовища державними та недержавними акторами для закріплення своєї влади, що в свою чергу призводитиме до руйнування норм, цінностей та інститутів і не забезпечувати суспільної стабільності. Окремі світові актори (Китай, РФ) сприятимуть спробам перешкоджання демократичного режиму шляхом підтримки неліберальних настроїв.

Зазначається, що «тенденції у сферах демографії, людського розвитку, навколишнього середовища, економіки та технологій закладають підвалини та окреслюють межі нашого майбутнього світу». Дослідники спостерігають інтенсифікацію тенденцій у питаннях зміна клімату, урбанізацій та розвитку технологій. Інші сфери у своєму розвитку є менш визначеними.

Врахування позитивних та негативних наслідків тенденцій розвитку сприятиме інноваційній діяльності, проте змушуватиме держави та спільноти адаптуватися до них. Стрімкий характер позитивних прогресивних змін, таких як поширення технологій, руйнуватимуть спосіб життя та існування багатьох суспільств, що посилюватиме їх невизначеність.

Найбільш значимими тенденціями протягом наступних 20 років стануть суттєві зміни у демографічних процесах, так як продовжуватиметься «старіння націй», що стосуватиметься і окремих країн із економікою, що розвивається, що сповільнюватиме темпи економічного зростання.

Країни, яким вдалось стимулювати розвиток людського потенціалу намагатимуться утримувати успіхи у сферах охорони здоров'я, освіти, домогосподарств,. Перепоною слугуватимуть виклики наступних рівнів, що

проявляються у наслідках пандемії COVID-19, уповільнення економічного зростання в усьому світі, потреби подолання наслідків конфліктів та кліматичних змін.

Оскільки можливості країн до подолання викликів не є рівнозначними, дані тенденції посилять непропорційність економічних можливостей в суспільствах та на рівні міжнародних

Зміни клімату значно посиляться протягом наступного десятиліття, зумовлюючи кліматичні катаклізми. Наслідки цих змін стануть надскладними для менш розвинених регіонів світу, що погіршить стан навколишнього середовища. Із метою протидії загрозам, суспільствам слід вживати заходів з метою посилення стійкості та адаптації.

Характер міждержавних відносин формуватимуться під впливом тенденцій зростання державного боргу, ускладнення умов торгівлі, незбалансованість ринку праці. Транснаціональні корпорації, сприятимуть глобалізації торгівлі та перешкоджатимуть доступу малого бізнесу до міжнародних ринків. Внаслідок посилення їх впливовості як акторів світової політики, можливе введення урядами нових обмежень.

Технології сприяють вирішенню глобальних проблем, проте створюють нові виклики, як автоматизація праці. Темпи розробки і втілення інновацій, їх обсяги збільшуватимуться. Триватиме боротьба за лідерство в сфері науки та інновацій, що підвищує ризики світової безпеки.

На рівні суспільств, посилюватиметься їх фрагментованість. Із прагненням безпеки та відчуття спільноти, зростатиме ідентифікація за етнічним та культурним принципами, та об'єднуватиме навколо таких інтересів у подоланні глобальних проблем. Поєднуючи набуття нової ідентичності, зростання темпів соціальних змін, розз'єднання інформаційних середовищ, недовіра до національних урядів зростатиме, що змушувати діяти за умов невизначеності.

Прискорення змін у всіх сферах суспільного життя поглиблюватиме розбіжності у моделях державного врядування. Ключові держави боротимуться за вплив на формування глобальних норм та інститутів. Суспільства

використовуватимуть більше інструментів для досягнення рішень, яких очікують від державної влади. За умов глобалізації та обмеження ресурсів, уряду відчуватимуть більший тиск, що посилюватиме ерозію демократії та соціальну нестабільність.

Глобалізація, будучи однією із головних характеристик сучасного суспільного розвитку, і впливає включно на соціокультурні процеси. Для них типовим є зближення культур різних країн та посилення міжнародної комунікації. Це може призводити до переважання міжнародних культурних явищ і процесів над національними, їх перетворення на інтернаціональні; дослідниками це розцінюється як втрата національних цінностей

Дослідник феномену глобалізації Ян Шолте виділяє п'ять найбільш ключових визначень глобалізації [80, с. 234–238].

- Глобалізація як інтернаціоналізацію, що проявляється у поглибленні міжкультурних соціальних та економічних відносин і переході до типу суспільних відносин, де пріоритетними стають глобальні інтереси
- глобалізація як лібералізація;
- глобалізація як процес уніфікації суспільних економічних відносин, пов'язаних із розвитком інформаційних систем;
- глобалізація як процес модернізації суспільств через формування національної або локальної самоідентифікації;
- глобалізація як інструмент формування єдиного суспільного простору, у якому відсутні територіальні обмеження.

Оцінку соціокультурного аспекту трансформацій глобального середовища надає Н. Луман. Автор зазначає, що особливістю сучасної комунікації є плюралізація смислів та варіативність у формуванні принципів розвитку соціальної реальності. У межах єдиного глобального простору знаходяться структури, які продовжують функціонувати за різних принципів дії. Вчений розглядає ці ризики з позиції «ситуації і межі катастрофи» [28]. У теорії аутопойєзису Н. Луман акцентує на ролі інформації та характері комунікації, за умов невизначеності всередині самої системи; інформація, яка не артикулюється

під час комунікації, всеодно враховується в ході глобалізаційних процесів. Таким чином, глобальна цивілізація, від самого виникнення, посилює протиріччя між тенденціями інтернаціоналізації та прагнення збереження національної ідентичності суб'єктів світових політичних і соціокультурних процесів.

Однією із спроб сприяння подоланню глобальних викликів є ухвалення плану дії держав світі на основі сформованих Цілей сталого розвитку (рис.1)

Рис. 2.1. Глобальні цілі сталого розвитку

Концепція Цілей сталого розвитку передбачає розвиток, що відповідає на сучасні виклики та збереже здатність наступних поколінь задовольняти власні потреби. В основі концепції сталого розвитку - спроба встановлення потреб, задоволення яких часто може конкурувати у пріоритетності, із урахуванням обмежень, з якими стикається суспільство [85].

Концепція сформована внаслідок поєднання економічного, соціального та екологічного підходів та передбачає заходи, спрямовані на оптимальне використання обмежених ресурсів, збереження стабільності соціальних і культурних систем. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року»

була затверджена 25 вересня 2015 року [85] та включає план дій на період від 2015 до 2030 р. , налічує 17 Глобальних цілей, у яких міститься 169 завдань.

Соціокультурний розвиток та культура мають цінність у досягненні ЦСР, оскільки представляє не лише окрему сферу, а і є складовою компонентою інших секторів, на які спрямовані дії. Підтримка культурного розвитку і збереження культурних надбань сприяє реалізації значної частини ЦСР, серед яких забезпечення сталого розвитку міст, гідної роботи і економічного зростання, скорочення диспропорцій у розвитку, збереження навколишнього середовища, забезпечення гендерної рівності, розвиток інноваційних видів діяльності і формування мирних і вільних від соціальних бар'єрів суспільств.

Таким чином, роль культурні рішення можна розглядати одночасно як рушійну, яка безпосередньо сприяє економічним та соціальним вигодам, а також як стимулюючу для підвищення ефективності заходів з розвитку.

Підхід, за якого рішення у сфері культури можуть розглядатись як рушії економічних і соціальних змін та водночас стимул до втілення ефективних заходів з розвитку, закріплює важливість комплексних міжсекторальних підходів. Культура сприяє діяльності у кожній із галузей сталого розвитку (люди, планета, процвітання, мир, партнерство), водночас ці галузі забезпечують створюють умови збереження культурної спадщини та розвитку творчого потенціалу суспільств [84].

Слід зазначити, що від 2019 року законодавчо підтримується досягнення Цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України. Від 2020 року необхідність досягнення Цілей сталого розвитку враховується у процесі формування та реалізації державної політики України. Таким чином на державному рівні Цілі сталого розвитку закріплено у якості орієнтирів для розроблення програмних та прогнозних документів [70].

Проникнення глобалізаційних процесів через діяльність у економічній, інформаційній, правовій та інших сферах також є суттєвим викликом для сфери державного управління. Держава змушена модернізувати і адаптувати механізми, що стосуються регулювання підтримки суспільних сфер та

виконувати нові функції, такі як інформаційна безпека, забезпечення інформаційної діяльності та інші. Представники транснаціоналізму Р.Коохейн та Дж. Най зазначають про втрату ролі держави як джерела і носія легітимної політичної влади. почало втрачати свою роль. У глобалізованому світі виникли нові форми політичної організації, міжнародного права і нові центри економічної і політичної влади. Поряд з національними державами провідними акторами світової політики є лише національні держави, а і міжнародні урядові і неурядові організації, транснаціональні корпорації, політичні і громадські рухи, які сприяють утворенню поліцентричної системи глобального управління.

Окрім цього, зміна структури глобального світового простору та вимагає постійної адаптації як системи держуправління, так і зміни стратегій, що стосуються економічного, соціального та культурного, політичного розвитку. Оскільки взаємозалежність держав продовжує зростати, умови і чинники розвитку ряду держав уніфікуються, та стають показником сталості розвитку, наявності потенціалу до протистояння негативним наслідкам глобалізації, що зумовлює їх об'єднання у наддержавні інституції.

Глобалізація, будучи багатофакторним процесом, впливає на сфери суспільного життя, пропагуючи загальносвітові цінності, формування векторів суспільного розвитку на основі демократичного врядування [5]. Окрім цього, зазначається, що глобалізація сприяє політичним процесам у напрямках взаємодії на місцевому, національному, регіональному, міжнародному і глобальному рівнях. Таким чином, у таких процесах розвитку є передумови до такої трансформації системи світової політики і міжнародних відносин, які самоорганізуються, а підтримка динаміки соціокультурних процесів здійснюватиметься із застосуванням механізмів прямої дії, без застосування інструментів взаємодії між державами.

Глобалізаційні процеси вимагають від сучасних систем державного управління здатності до вирішення міжкультурних суперечностей, та налагодження ефективних форм взаємодії. На основі організації міжкультурного діалогу, створено єдиний глобальний комунікаційний простір.

Таким чином, діють т.з. «нові умови комунікації», що передбачають процеси адаптації, толерантності та підпорядкування умовам більш впливового середовища. Вагому роль у встановленні міжкультурної комунікації відіграє культурна дипломатія. Фактор культури постає як складова «м'якої сили» сучасної дипломатії. У ряді країн (таких, як США, Велика Британія, Франція) культурна дипломатія визначається як зовнішня культурна політика держави.

Дослідники виділяють наступні фактори впливу «м'якої сили»:

- системна промоція позитивного іміджу держави в всередині держави та у ряді інших держав;
- оперативне реагування і проведення інформаційно-пропагандистських заходів (прес-конференції, брифінги, публікації тощо);
- урядові PR-кампанії, що ґрунтуються на правдивих фактах, всебічність висвітлення подій офіційними представниками;
- Скоординована комунікація державних інституцій та чітка регламентація висвітлення найважливіших питань, що стосуються іміджу та національних інтересів держави;
- систематичний моніторинг світових інформаційних трендів, котрі відображають імідж держави, нейтралізація діяльності, що руйнують позитивний імідж держави;
- взаємодія із закордонними державними і недержавними інститутами для інформаційної інтеграції держави в основні світові процеси, світову аженду, видимості у глобальному інформаційному просторі [45].

У питаннях реалізації культурних політик, вплив глобальних чинників також є суттєвим. Дослідник культурних політик Паскаль Гілен визначає і категоризує актуальні проблеми і виклики забезпечення державної культурної політики:

1. Проблеми визначення культури;
2. Проблеми причинності (обмеження можливості довести прямий вплив культурної політики на загальнодержавний і соціальний розвиток)

3. Проблеми вимірювання впливу, вкладу результатів культурної політики та атрибуції;

4. Проблеми, властиві державному сектору (внаслідок комерціалізації та збільшення громадської участі та долученості до культурних процесів, втручання урядів стає більш обмеженим, внаслідок чого виникає потреба перегляду можливостей впливу держави на соціокультурні процеси і формування нового нормативно-правового забезпечення) [74].

Сучасне розуміння суспільного розвитку засноване на визнанні знань, інтелекту та інформації як основних продуктів соціокультурної діяльності. продуктивної сили, що вплинуло на характер економічних відносин. Стає все більш поширеним новий тип підприємництва, а саме креативні (творчі) індустрії, що побудований на комерційній діяльності, в основі якої - творча діяльність.

Нові економічні відносини спричинили і новий тип підприємницьких структур, які одержали назву творчих індустрій. До них стали відносити будь-яку комерційну діяльність, в основі якої лежить творча праця.

Креативні індустрії покладені у засади культурної політики Ради Європи та розглядаються включно як складова політики в галузі торгівлі.

Перевагою цієї індустрії у країнах ЄС є їх відносно мала залежність від нестабільності глобальної економіки. Директиви культурної політики Ради Європи враховують можливості до взаємодії ринку та культури; в основу креативних індустрій покладено взаємозалежні процеси «економізації» культури та «культуризації» економіки. В економіках європейських країн креативні індустрії є найбільш динамічно зростаючим сектором економіки та можуть становити частку до 15 % ВВП держави [55].

Прикладом слугує Велика Британія. Розвиток креативних індустрій є пріоритетом державної політики від 1998 року, у результаті чого у 2001 році дохід індустрії склав 9,2 % ВВП державної економіки» [88].

Зростання темпів інтеграції культури у сектор економіки актуалізує питання формування т.з. «культурного капіталу». «Культура органічно поєднує економічний та політичний сфери. Порівняно з іншими секторами економіки,

культура має додаткове вимірювання – не тільки створює багатство, але і сприяє соціальній інтеграції, кращій освіті, самовпевненості і гордості приналежності до історичного суспільства. У цьому контексті особливо важливо оцінити значення культури і креативну індустрію у європейській економіці» [14]. Закріплення концепту культурного капіталу в основі міжнародної культурної політики ЄС сприяло підвищенню конкурентності європейської культури.

Політика розвитку креативних індустрій передбачає першочергово формулювання політик створення культурного капіталу міст, з метою їх адаптації до нових умов розвитку. Прикладом може слугувати Барселона, що за 20 років стимулювання розвитку креативних індустрій в основі розвитку міста, сприяло перетворенню його на культурний центр світового значення» [54].

Однією із ключових інституцій, покликаних на подолання проблем культурного розвитку і реалізації культурних політик державами є ЮНЕСКО. Фахівцями організації в результаті аналізу сучасних глобальних впливів виділено чотири основних аспекти сучасної культурної політики:

- Мистецтво лежить в основі функціонування культурного сектору, а творчий процес – в основі самого мистецтва. Таким чином, культурна політика повинна сприяти творчому процесу. Глобалізація несе більше можливостей, аніж загрози для цього процесу. впливає на творчий процес? - Можливостей для творчості тут більше, ніж її загрозі. В результаті міжкультурної комунікації, впроваджуються нові технології, застосовуються нові моделі комунікації, запроваджується новий естетичний дискурс. Вчені К. Стімпсон та Х. Бхабха вказують на існування «нової глобальної творчості», чий можливості збільшуються за рахунок нових форм комунікації та доступу митців та споживачів до культурних продуктів і джерел.

- Культурна політика має визнавати економічну впливовість культурних індустрій. Остання хоча і зосереджена на мистецькій творчості, проте охоплює і видавничу справу, радіо, кінематограф і відео, та нові засоби масової інформації. Загрозою є усвідомлення митцями підпорядкування культурної індустрії показникам і вимогам ринкової економіки та потреби

заміни естетичних цінностей на комерційні. Однак ці процеси можливо розглядати і як зростання творчого потенціалу та можливостей митців забезпечення ресурсів для створення культурних продуктів. Культурна політика може пов'язуватись із економічною політикою держави. Незважаючи на національний контекст, культурні індустрії долучені до процесів глобального ринку. Культурна індустрія, незважаючи на національні кордони, все більше потрапляє в процеси глобального ринку. Культурні індустрії охоплюють національний та транснаціональний рівні, що додатково спонукає творче зростання. Проте із розвитком комунікаційних технологій, виникає потреба співробітництва держав із метою захисту авторських прав та протидії піратству.

- Культурна політика більшості країн пріоритетизує захист матеріальної і нематеріальної культурної спадщини, на що також впливає формування глобального ринку. Змінюються можливість доступу до культурної спадщини. Музейні середовища діджиталізуються та змінюють умови функціонування, забезпечуючи «точки контакту» культур та надаючи доступ до колекцій широкому колу споживачів. Із залученням до політичних і економічних процесів недержавних акторів, як корпорацій, фондів, національних урядових організацій, наддержавних інституцій, актуалізується потреба управління спадщиною. В результаті їх діяльності, надається підтримка культурних проєктів для на рівнях міст, локальних культур та держав, та зростає усвідомлення взаємозалежності національного розвитку та загальносвітового.

- Посилення ролі кіберкультури. Наслідки інформаційної революції відчуті в економічній, соціальній, культурній й політичній сферах, проте не завжди знаходять відображення на рівні державного управління. В результаті чого, зростає небезпека зростання економічної, соціальної і культурної нерівності та виникає потреба забезпечення захисту прав громадян. Хоча культурна політика має безпосередній зв'язок із новими комунікаційними

технологіями, проте у темпах адаптації не відповідає темпах технологічного зростання [83].

Затверджені культурні конвенції ЮНЕСКО мають на меті захист та розвиток окремих аспектів культури та творчості, включно матеріальної та нематеріальної спадщини, різноманіття культур, формування культурних та боротьбу з незаконним обігом культурних товарів.

- Всесвітня конвенція про авторське право (1952, 1971 роки);
- Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954, 1999 роки);
- Конвенція про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (1970 рік);
- Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 рік);
- Конвенція про охорону підводної культурної спадщини (2001 рік);
- Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 рік);
- Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005 рік) [94].

В межах реалізації конвенцій, встановлено ряд державних та міжнародних механізмів фінансування та форматів співпраці, розроблено інструменти моніторингу та оцінки виконання. Передбачено інтеграції в національні та регіональні стратегії розвитку. Культурні конвенції орієнтовані на розбудову системи управління культурою, сформованій у повній відповідності до існуючих міжнародних документів про права людини та при підтримці культурного розмаїття.

Досвід реалізації культурної політики Європейського Союзу також є важливим в контексті дослідження українського соціокультурного розвитку, як джерело для аналізу перспектив і потенційних наслідків реформування

гуманітарної сфери, також як такий, що містить вигідні пропозиції для інтеграції українського культурного середовища у європейський контекст.

Задля інтеграції України до європейського соціокультурного простору як складової частини євроінтеграційних процесів, метою нової культурної політики має стати як розробка стратегій, формулювання національних інтересів та вектору розвитку у даній сфері, так і реалізація конкретних програм і засобів їх реалізації.

Особливістю культурної політики ЄС є те, що його інституції мають менше регулятивних важелів у сфері культури, ніж окремі національної держави, та фокусовані на роботу з культурним розмаїттям. Культурні питання ЄС трактуються як ті, що стосуються національного суверенітету, що виключає дії з уніфікації або впровадження спільного законодавства або регуляторних заходів.

Тому європейська культурна політика зосереджується в першу чергу на координаційних аспектах. Мета політики подвійна: захист різноманіття культур та сприяння їх взаємопізнанню та взаєморозвитку. Важливим фактором є світоглядна спільність культур, що сприяє постійному пошуку і виділенню цих глибинних ціннісних засад у їх мультикультурних проявах.

Процеси європейської культурної інтеграції не мають лінійного характеру чи вертикальної ієрархії. Хоча і сформовані дослідницькі центри європейської культури створюють умови для координації національних європейських культурних політик, активними є зворотні процеси посилення культурного регіоналізму, що сприяє появі нових національних моделей організації культури [82].

Посилення ролі культури у інтеграційних процесах (т.з. «культурного виміру євробудівництва») також пов'язано із загальною тенденцією зміни пріоритету з економічного аспекту суспільного розвитку на соціокультурний. Дослідниками виділяється декілька причин:

- Розгляд культури як ефективного засобу подолання проблем, що подеколи лежать поза площиною соціокультурного розвитку, - технологічних, політичних тощо. Це протиставляє політику ЄС культурній

політиці США, яка акцентує на економічній складовій своєї реалізації, нехтуючи іншими аспектами цивілізаційного розвитку;

- Ідеалістична властивість культури та перетворення культури на засіб поширення політичної влади. Культурна інтеграція передбачає створення уніфікованих культурних продуктів, які можуть однак доповнюватись національними школами і смислами, проте закріплюють систему цінностей та сприяють фомуванню не лише національної, а і загальноєвропейської свідомості.

Важливим для дослідження є визначення суб'єктів культурної політики Євросоюзу. Провідними інституціями є Європейська Комісія та Європейський парламент, Рада Європи та ЮНЕСКО; важливими учасниками розробки політики також є міністри культури країн-членів ЄС.

Оскільки Європейський Союз ґрунтувався на економічних засадах, тривалий час питання культурного співробітництва не було пріоритетним. Тому вперше Європейська Комісія затвердила план спільної діяльності у сфері культури лише у 1977 році. Згідно Маастрихтського договору, підписаного у 1992 році, ЄС наділено повноваженнями у сфері культури (стаття 128), заявляючи що «спільнота (community) робитиме внесок у розвиток культур держав-членів, поважаючи їх національне і регіональне розмаїття і дбаючи про спільний європейський спадок» [91].

У результаті співпраці ЮНЕСКО та Ради Європи було закладено характерні особливості культурного розвитку ЄС, створено прообраз його культурної політики. Станом на сьогодні, інституції і надалі реагують та ініціюють формулювання нових культурних тенденцій, що сприяє реалізації культурної політики як інструменту суспільного розвитку [59].

Прикладом можуть слугувати програмні документи «Наша творча різноманітність» 1996 року і «З периферії до центру уваги» 1997 року, які затвердили функції культури як рушія суспільних та економічних перетворень. Окрім цього, дипломатом Карлом-Еріком Норманом ініційовано створення Європейського Культурного Парламенту у 2001 році, позадержавної структури,

члени якої є незалежними інтелектуалами та працівниками сфери культури [59]. Метою інституції є затвердження європейської ідеї, яка полягає у «балансуванні між повагою до різноманіття культур в Європі та кроскультурною толерантністю і порозумінням». Україна долучена до діяльності організації від 2003 року.

Загалом, дослідження культурної політики ЄС можна здійснювати у декількох вимірах:

- Організаційно-правовий (резолюції, рекомендації для окремих країн, включно України, конвенції ЮНЕСКО та Ради Європи);
- Функціонування специфічних галузей, які передбачають існування програм та стратегій розвитку, професійних об'єднань (кінематограф, візуальне мистецтво тощо);
- Функціонування установ, що репрезентують та підтримують європейську культуру або культуру країн-членів ЄС, та сприяють залученню української культури на різних рівнях до європейського культурного простору (Гете-інститут, Французький Інститут в Україні);

Актуальним для дослідження можливостей української культурної політики є бачення функцій культури у суспільстві європейськими інституціями, а саме:

- Культура-виконавець дипломатичної місії (сприяння культурному різноманіттю, культурна дипломатія);
- Культура як національна справа;
- Культура як один із інструментів подолання або пом'якшення соціоекономічних проблем (розбудова міжкультурного діалогу, розвиток культури міст, зайнятість у культурі, формування сектору креативних індустрій).
- Як один із засобів реалізації програм і стратегії суспільного розвитку
- Як простір для громадянської участі і розвитку громадянського суспільства [12].

На національному рівні, державами впроваджуються різноманітні моделі реалізації політики у сфері культури, кожна з яких має свої особливості.

Оскільки у Великій Британії немає закріпленої конституції, у нормативно-правовому забезпеченні послуговуються прецедентним правом. З цієї причини відсутній всеохопний законодавчий акт, який би регулював функціонування сфери культури, незважаючи на те, що із середини ХІХ ст. для низки секторів культури діють нормативні акти, які у більшості випадків стосуються управління й фінансування сектору культури.

У описі британської моделі політики, вчені послуговуються принципом «втягнутої руки», визначаючи його як «максимальну відстороненість політики від мистецтва та максимальну незалежність процесу прийняття фінансових рішень від урядових структур». Держава прагне притримуватись балансу у фінансуванні культури, з метою уникнення надмірної залежності від джерела фінансування, державного або приватного. На противагу цій моделі, у Франції та Німеччині переважають державні видатки, у США важливішими є приватні джерела фінансування.

Безпосередньо принцип «втягнутої руки», який також реалізується у скандинавських країнах), передбачає виділення державою загальної суми видатків, але у розподілі цієї суми не бере участі. Розподільна функція переходить делегована незалежним адміністративним структурам, які реалізують право розподілу коштів окремим комітетам, фахівцям, інститутам і тд. Практика утримання політиків та держслужбовців від управління фінансовою складовою політики також захищає інститути, залучені до культурної сфери, від загроз політичного тиску або цензурування культурних продуктів і процесів.

В американській моделі культурної політики, державна влада відіграє слабку роль. До фінансування сфери долучені приватні спонсори, фонди та громадяни. Американська модель базується на філантропії, корпоративній та індивідуальній, що означає безповоротне надання коштів культурним організаціям та спільнотам без мети отримання щось взамін. Державна підтримка полягає у організації розвиненої системи податкових привілеїв та

подеколи виділення незначної державної підтримки. Домінуючим є прагнення нівелювання державного впливу на розвиток культури у суспільстві.

Від 1994 року, діють наступні принципові підходи до її реалізації:

- 1) Всестороння індивідуальна підтримка митців та культурних організацій;
- 2) Забезпечення рівного доступу до культурних надбань і рівні можливості у наданні та отриманні фінансування;
- 3) сприяння взаємопроникненню культурно-мистецького та суспільного життя;
- 4) реалізація можливості навчання мистецтву упродовж життя для всіх охочих;
- 5) пропагандування культури і її продуктів в національних засобах масової інформації та комунікації [92].

Державне фінансування здійснюється з федерального бюджету, у форматі грантів. Підтримуються мистецькі колективи, громадські неприбуткові організації, які здійснюють свою діяльність в суспільно-культурній сфері. Кошти надаються творчим об'єднанням, громадським організаціям та установам на втілення конкретних культурно-мистецьких проектів.

Сучасна культурна політика Франції слугує прикладом створення успішної системи державного регулювання сфери культури за умов формування розвиненої демократії та вільноринкового суспільства.

Розуміння культурної сфери є доволі широким: до французької національної культури, яка належить не лише «висока» культура, але і молодіжні субкультури, дизайн, мода та національна кухня.

Міністерство культури Франції утворено лише 1959 року - через 14 років після Британської ради мистецтв і за шість років до створення NEA та NEH в Америці.

Починаючи із 1960-х років система французької державної підтримки культури розгалузилась, змінивши фокус з субсидювання традиційних складових «високої культури», проте зберегла ієрархічно централізовану

адміністративну мережу, розширивши спектр підтримуваної культурної діяльності, прирівнюючи культуру до способу життя суспільства в цілому [56].

РОЗДІЛ 3

РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Становище культурної політики та української культури в цілому є предметом занепокоєння та наукових дискусій. Ситуація, що складається станом на сьогодні, зумовлена рядом об'єктивних причин економічного порядку, проте залежить і від дії позадержавних глобальних чинників.

Задля визначення сутності, змісту державної політики у сфері культури в Україні, слід надати визначення її нормативно-правових аспектів та інституційної структури.

Загалом, взаємодія соціокультурної та правової сфер полягає у наступному:

- утвердження системи правових норм, яка забезпечуватиме громадянам умови культурного розвитку, а саме свободу самовираження, доступ до культурних продуктів і спадщини, розвиток творчого потенціалу та увесь комплекс культурних прав;
- забезпечення законодавчо-нормативної бази для підтримки і розвитку культурної інфраструктури, усіх учасників культурних процесів, збереження культурної спадщини.

У ряді міжнародних правових актів зафіксовано, що право на культуру є невіддільним правом людини. Культурні права мають основоположне значення, апелюючи до поваги до людської гідності, свободи висловлення, формування світогляду та ідентичності [66].

У дослідженні українського законодавства, науковці вказують на неузгоджений та суперечливий характер законодавчих актів у ряді запитань, що не сприяє цілісності законодавства. Це свідчить про неповну сформованість засадам державної політики у сфері культури, незважаючи на велику кількість правових документів (більше 300) [61].

Стаття 27 Загальної декларації прав людини від 1948 року фіксує право на участь у культурному житті., деталізовані у «Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права» 1966 року [6].

Згідно Загальних зауважень Комітету ООН з економічних, соціальних та культурних прав (CESCR) від 2009 року, вироблено ряд вказівок щодо зобов'язань держав захищати та виконувати культурні права. Дане право має 5 сутнісних ознак: досяжність, доступність, прийнятність, адаптованість, доречність [6].

Головним нормативно-правовим актом, що визначає правові, економічні, соціальні та організаційні засади розвитку культури в Україні, є Закон України «Про культуру» [17]. Документом визначено, що напрями культурного розвитку визначаються цільовими державними програмами, які утворює ВРУ

Закон України «Про культуру» (від 14.12.2010) виділяє та регулює усі наявні сфери культури та їх визначення:

- «художня література, кінематограф, театральне, музичне, хореографічне, пластичне, образотворче та декоративно-ужиткове мистецтва, архітектура, фотомистецтво, дизайн;
- нематеріальна культурна спадщина, включно народна культура;
- охорона національного культурного надбання (в т.ч. культурної спадщини);
- музейна справа, колекціонування;
- архівна справа;
- бібліотечна справа;
- книговидання,
- створення і розповсюдження фонограмної та аудіовізуальної продукції;
- художньо-естетична освіта;
- Наукові дослідження у сфері культури;
- міжнародні культурні зв'язки, переміщення культурних цінностей через державний кордон;

- виробництво матеріалів та обладнання на потреби збереження, створення і використання культурних цінностей та культурної спадщини.» [17].

У Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)». Ряд інших законів у галузі культури розширює визначення інших законів в даній сфері [15].

Значення культурної політики для суспільного і державного розвитку визнається у низці стратегічних документів, пов'язаних із процесами реформування. Першочергово, такими є Державні стратегії регіонального розвитку та Плани заходів їх впровадження.

Зокрема, Державна стратегія регіонального розвитку до 2020 року (ДСРР 2020) включала 2 цілі, що стосуються культурної політики: «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів; Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток» [11].

Державна стратегія регіонального розвитку до 2027 року (ДСРР 2027) та План впровадження стратегії на 2021-2023 роки також містить наступні цілі: «Формування згуртованої країни в соціальному, економічному, екологічному та просторовому вимірах», «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів» [11] [12].

Опираючись на зміст цілей та програми ДСРР 2027, засвідчується акцент державної політики на подальший розвиток креативних індустрій; захисту культурної спадщини, нематеріальної культурної спадщини.

Згідно Програми дій Уряду (2020 р.), яка визначає пріоритети діяльності КМУ до 2025 року, ключовим профільним міністерством із здійснення державної політики у сфері культури є Міністерство культури та інформаційної політики. Програмою виділено наступні цілі:

- Якісні культурні послуги та консолідація українського суспільства;
- Культурна спадщина, культурні цінності та національна пам'ять;

- Мистецтво, креативні індустрії;
- Туризм [39].

Стратегія Українського культурного фонду на 2019-2021 роки надала класифікацію культури, врахувавши специфіку українського законодавства, об'єднавши із підходом ЮНЕСКО до міжнародних класифікацій [24].

Іще одним важливим документом є укладена у 2015–2016 роках Довгострокова стратегія розвитку культури в Україні до 2025 року, що є однією із перших спроб об'єднати представників культурної сфери та експертне середовище із метою формування візії культурного розвитку українського суспільства [13]. У стратегії вперше були закладені оновлені принципи до культурної політики: демократичність, децентралізація менеджменту культури, компліментарна субсидіарність, міжкультурний діалог. Окрім цього, було створено Платформу стратегічних ініціатив «Культура 2025», метою якою було ініціювання діалогу із представниками влади [3].

Були сформовані наступні візія та місія розвитку культури на 10 років: «У 2025 році суспільство не обмежується сприйняттям культури виключно як сфери декоративного і розважального. Натомість, культура виносить на порядок денний ключові суспільні питання: що і як робити задля сталого розвитку і якісного функціонування суспільства, а також для повноти життя і особистісного розвитку його членів. Культура дозволяє суспільству осмислювати власний досвід та уявляти і планувати своє майбутнє в мінливому світі. Так суспільство стає більш зрілим і відповідальним. Культура охоплює найрізноманітніші аспекти життя суспільства та людини, виступає ресурсом для суспільного й особистого розвитку». За умови збалансованої культурної політики, яка включає як світовий контекст, так і обставини українського суспільства, має бути досягнуто ефекту сталого позитивного впливу...» [13].

Проблеми глобалізації та глокалізації та формування ідентичності є невід'ємними тенденції розвитку усіх сучасних суспільств; універсалізація та обособлення суспільного життя стали взаємодоповнюваними процесами соціокультурного розвитку. Таким чином, внаслідок глобалізація гостро постає

питання участі впливу держав на глобальний культурний розвиток, чий повноваження та функції реконструюються, а важливість регулювання динаміки соціокультурних процесів у взаємозалежному світі збільшується.

Із побудовою нових культурних потоків та мереж у глобальному середовищі, взаємовідносини держави і культури зазнають змін: держави мають менший вплив на виготовлення, регулювання і засвоєння здобутків культури; водночас приватні компанії та масова аудиторія посилюють вплив на культурний експорт. Культурна індустрія стала мультинаціональною, у якій на глобальному й регіональному рівнях відносно легким та швидким стало встановлення інституціональних зв'язків з метою розвитку локальних та національних культурних проектів. Динаміка цих процесів порушує проблему культурного суверенітету, а також контролю інформаційного середовища та цензури.

Головними управлінськими завданнями держав на цьому рівні стають рішення для спільних дій з урбанізації, втілення технологічних інновацій, розвитку телекомунікаційних мереж, а також реалізації спільних міжнародних проектів у сфері культури, що посилює розвиток єдиного ринку культурних продуктів. З метою збереження культурної ідентичності, держави всеж можуть перешкоджати глобалізаційним процесам.

Дослідники зазначають, що на сучасному етапі розвитку, українській соціокультурній системі властиві як модернізаційні, так і постмодернізаційні процеси, а частина процесів і надалі залишаються невизначеними.

Актуальними стають поняття транзиту та системної трансформації як характерних ознак розвитку сфери [21].

Поняття транзиту характеризує процеси переходу від недемократичного стану до демократичного, в незалежності від форми та змісту. Поняття системної трансформації означає поступові зміни і перетворення у соціальних структурах, при цьому у межах системи співіснують старі і оновлені складові. Трансформаційні процеси відбуваються в усіх сферах суспільного життя, включно у культурі.

На транзитному етапі за умов системної трансформації відбуваються сутнісні зміни соціокультурної реальності та формується нова модель і динаміка розвитку, під впливом загальних тенденцій глобалізації й універсалізації культур. Складністю даного стану системи є його всеохопність та складність в управлінні змінами, необхідністю поєднувати різні соціокультурні парадигми, що сприяє станам невизначеності або кризи [4].

Внаслідок цих процесів, у членів суспільства формується множинна самоідентифікація, а суспільна криза виявляється як криза ідентичності.

Згідно Світового дослідження цінностей [42], яке надає оцінку того, який вплив стабільність або зміна цінностей у часі має на соціальний, політичний та економічний розвиток, ціннісно-культурне поле, українське суспільство характеризується суперечливим та дуже повільним відходом від традиційних та пострадянських орієнтацій у сферах розбудови державного та політичного устрою, економіки, формування міжособистісних стосунків та культурного розвитку. Однак, показники свідчать, що всеж українське суспільство рухається у напрямку до цінностей самовираження та істотного зростання національної самоідентифікації.

Серед тенденцій розвитку української соціокультурної системи, можна виділити позитивні та негативні явища:

- позитивними тенденціями можна вважати демократизацію сфери культури і зняття цензури, появу нових суб'єктів культурної діяльності, поява і посилення впливу недержавних інститутів, встановлення міжкультурної комунікації і поступове включення до світового культурного середовища;
- серед негативних тенденцій, слід виділити комерціалізацію культури, чиї продукти не мають високої художньої цінності, поширення популярної культури (т.з. американізація), слабе фінансування і відсутність стратегічного бачення у підтримці розвитку сфери культури, недостатня увага до компоненти формування національної ідентичності.

Отже, ключовими стимулами і тенденціями розвитку української культури мають стати демократичне оновлення та формування національної системи ціннісних орієнтацій суспільства.

Таким чином, актуальним для України є управління культурою як самоорганізованою синергетичною системою. При цьому система управління має на меті суспільну консолідацію задля формування ідентичності та стабільного соціокультурного розвитку.

Перевагою соціосинергетичного бачення є переосмислення принципів і цілей управління суспільними змінами, відходу від принципів цілеспрямованої організації та зовнішнього управління процесами розвитку.

Таким чином, визнаючи нелінійність розвитку, чутливість системи до впливів та їх узгодження із внутрішньою організацією, стає можливим сприяння власній динаміці розвитку соціокультурної системи, закріплюючи методи м'якого управління (співуправління).

Синергетичне бачення управління переосмислює проблеми розвитку соціальних систем, фокусуючись на проблемах взаємодії членів суспільств з соціальними системами і всередині них, можливістю управління соціальним часом і соціальним простором, їх направлення на задоволення суспільних потреб, що сприятиме генезі смислів, значень і цінностей.

Доцільно стверджувати, що сучасна українська соціокультурна система, перебуваючи у кризовому стані, потребує розробки такої моделі державного управління ресурсами, що передбачає співпрацю між органами державної влади, громадянським суспільством та суб'єктами сфери культури. Не менш важливою є побудова організаційно-економічних відносин у секторі культури.

Провідна роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку належить органам державної влади та місцевого самоврядування.

Формування змістовної культурної політики, її організаційних форм та законодавства має починатись із визначення сфери, на яку доцільно поширювати політичний вплив, в результаті якого будуть задоволені суспільні потреби та забезпечено культурний розвиток.

Складовими культурної політики мають бути визначені мета, принципи, цілі і завдання політики, а також чинники впливу на їх зміст; суб'єкти, механізми та інструменти її реалізації [20].

Українські науковці пропонують використовувати програмно-цільовий підхід при розробці державної політики у культурній сфері, що передбачає комплексний підхід до формулювання цілей і завдань політики та враховує питання ресурсного забезпечення у їх досягненні.

Одним із пріоритетних завдань і розробки культурної політики є перегляд моделі управління, що потребує реформування від командно-адміністративного управління до більш горизонтального. Це сприятиме децентралізації державного управління та дозволить делегувати частину управлінських функцій. Інституції набуватимуть більшої автономії у діяльності, проте будуть забезпечені інструментами власного забезпечення.

Таким чином, можна виділити наступні цілі культурної політики: перегляд моделі управління, децентралізація системи інституцій, налагодження суспільної комунікації, посилення інноваційного потенціалу.

За умов суспільної демократизації, перегляду потребують бачення суб'єкту та об'єкту державного управління.

Об'єктом управління мають поставати безпосередньо суспільні відносини і процеси. За радянської моделі культурної політики, була держава була суб'єктом політики, яка реалізовувалась через визначені інститути.

Українська дослідниця Л. Михайлова зазначає, що на сучасному етапі розвитку для держав характерною є полісуб'єктна культурна політика, що передбачає участь у культурних процесах державних і недержавних суб'єктів. Також доцільним є визначення суспільства головним суб'єктом політики. [32]. Таким чином, суспільна взаємодія у сфері культурі може відбуватись у 3 векторах: державні інститути – працівники (діячі) культури – суспільство.

За умов синергетичного бачення державного управління, необхідний перегляд його функцій, а саме планування та контролю, метою яких було забезпечення сталості моделі управління. Їх недоліком є передбачене існування

єдиних моделей поведінки і вектору розвитку, стандартних рішень, що суперечить принципу самоорганізованості системи та сприяння автономізації інститутів.

Таким чином, розглядаючи державну культурну політику як вид соціального управління, його функціями мають бути:

- Планування як формування стратегічних векторів розвитку держави і суспільства;
- Визначення структури і складу системи, яка буде реалізовувати політику;
- Контроль виконання як комунікація і зворотний зв'язок;
- Регулювання як коригування політики, адаптація її до чинників впливу.

Як зазначають експерти Українського культурного фонду, на нинішньому етапі розвитку, українська культурна політика реформується, відмовляючись від моделі «держави-інженера» до британської моделі культурної політики, яка зможе забезпечити рівноцінні конкурентні умови для діяльності як у державному, так і недержавному секторах, підтримки розвитку креативної економіки із застосуванням експертної оцінки та залучення громадськості.

Погляди українських науковців на підходи до вироблення нової культурної політики різняться. Необхідність протекціонізму держави у сфері культури вбачають І. Дзюба і С. Грабовський. Інші вчені вказують лише на потребу фінансової підтримки сектору, або розвитку культурних індустрій.

Актуальним для українського контексту є досвід посиленої підтримки держави у період невизначеності та трансформації з метою пристосування системи до ринкових відносин та пом'якшенню впливу глобалізації на розвиток національної культури.

Іще однією сутнісною проблемою державного управління у сфері культури є залшковий характер видатків. У середньому, на сферу культури щорічно припадає близько 0.5% ВВП України. Подібне бюджетне утримання не

задовільняє сучасні потреби, що слугує іще одним фактором до розгляду державного фінансування лише як одного із шляхів фінансування.

Окрім цього, самостійний пошук інституціями ресурсів та фінансування, дасть змогу уникнути залежності від ключового джерела фінансування на включення ідеологічної складової у виробленні культурних продуктів.

З боку державних інституцій, відповідальних за формування і розподіл бюджету на реалізацію політики, доцільним є перехід від утримання існування окремих структурних складових до підтримки окремих інноваційних заходів і явищ, що передбачає проєктний підхід.

Одним із кроків до реалізації даної моделі, є створення Українського культурного фонду (УКФ). Дана інституція передбачає державної підтримки ініціатив на конкурсних засадах, та передбачає стимулювання розвитку креативних індустрій, і в межах якої інституції та окремі діячі мають партнерську роль [47].

Функціонування подібних інституцій уможливлює процес, за якого створюваний культурний продукт не лише задовольняє суспільні потреби, але і має ціннісний вплив та сприяє інтеграції української культури до світового культурного простору.

Культурну політику слід розглядати як і складову політики національної безпеки України, реалізація якої має першочергове значення за умов ведення повномасштабної війни на території держави.

Роль культурної політика у формуванні системи національної безпеки не було визнано вчасно; потенціал її реалізації як безпекового інструменту розглядається починаючи з 2014 року. Одним із перших публічно наголошував на ролі культури як зброї міністр культури України 2014-2016 років В. Кириленко, зазначаючи на використанні культури як інструменту пропаганди.

Серед основних напрямів політики національної безпеки, зазначених у Стратегії національної безпеки (2015 року), культура і культурна політика відсутня у переліку як безпосередній інструмент та пріоритетний напрямок забезпечення національної безпеки. Загальні положення документу акцентують

на захисті фундаментальних цінностей незалежності, демократії, прав людини тощо. Однак серед цілей Стратегії є гуманітарний розвиток, сутнісною складовою якого доцільно вважати культурний розвиток. Пункти Стратегії зазначають наступні загрози національній безпеці України: «інформаційно-психологічна війна» Росії, приниження української мови і культури, фальшування української історії, формування викривленої картини світу через російські засоби масової комунікації» [46].

У одному із звітів Національного інституту стратегічних досліджень України зазначається: «відсутність цілісності й повноти гуманітарного простору визначає в сучасних умовах ціннісностіоглядне розшарування українського суспільства, поширення сепаратистських настроїв та практик, негативно позначається на забезпеченні національної єдності та соборності Української Держави, становить суттєву загрозу її національній безпеці» [44].

Револуція Гідності заклала підвалини до розуміння необхідності забезпечення цілісності культурного простору України, який зазнає загрози гібридного характеру, як інформаційна агресії РФ, так і фізичні загрози внаслідок повномаштабного вторгнення на територію України.

У майбутньому культурна політика має фокусуватись на розуміння культури як рушія суспільних змін, їх фасилітатора та засобу інтеграції усіх культурних спільнот у об'єднане українське соціокультурне середовище.

Застосування культурних інструментів у реалізації політики національної безпеки сприятиме подоланню чинників, які зумовлюють фрагментованість національного соціокультурного середовища та актуалізує відновлення традицій, культурної спадщини, включно через політику національної пам'яті.

Окрім цього, важливим є продовження реформування сфери культури у рамках євроінтеграційних процесів, що забезпечить гарантуватиме приєднання до європейського культурного простору та збереження цілісності національного культурного простору. За результатами цих перетворень, культура має знайти як правове, так і практичне відображення як ціннісного фундамент розвитку українського суспільства.

Доцільно стрверджувати, що культурна політика України у своєму розвитку має керуватись принципами, закладеними ЮНЕСКО та Радою Європи. Основоположні її принципи та твердження закріплені у підписаних Україною конвенціях та деклараціях які вказують культурну політику серед стратегічних пріоритетів у розвитку сучасного європейського суспільства. У глобальному вимірі ці питання розглядаються як основні компоненти політики сталого розвитку [94].

На міжурядовій конференції у Стокгольмі визнається, що політика сталого розвитку має включати культурний компонент, а культурна політика повинна осмислюватися відносно потреб суспільства та оновлюватися як місцевому, так і регіональному та глобальному рівнях; підкреслюється значення міжнародних культурних комунікацій: «Країни повинні працювати разом над розбудовою інформаційного світу і взаєморозуміння, в якому розмаїття культурних цінностей, етнічних та поведінкових моделей складають справжню культуру світу».

Стратегічно важливим аспектом успішної культурної політики також є розвиток креативних індустрій.

Важливість включення сектору до культурної політики полягає у формуванні т.з. «економіки вражень» та орієнтації креативних індустрій на створення продуктів, що задовольняють суспільні потреби. Це сприятиме появі нових інноваційних суспільних відносин та діяльності згідно принципів ринкової економіки.

Згідно результатів проекту з адаптації, дослідження та запровадження системи індикаторів ЮНЕСКО в Україні (Індикаторів впливу культури на соціально-економічний розвиток – CDIS), зазначається внесок культурних індустрій до ВВП України становить близько 4% [1].

З метою виміру її впливу на національну економіку та адаптації державної політики, у 2019 році Урядом було визначено перелік видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій. Таким чином, дана складова культурної політики починає враховуватись у здійсненні політики.

У 2021 році український центр «Cedos» опублікував результати дослідження «Умови праці у сфері культури та креативних індустрій». Метою дослідження було з'ясування умов праці людей, долучених до сфери культури в Україні, їхні потреби та інтереси у професійній діяльності [48].

Закон «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії»» 2018 року визначає креативні індустрії як «види економічної діяльності, метою яких є створення доданої вартості і робочих місць через культурне (мистецьке) та/або креативне вираження, а їх продукти і послуги є результатом індивідуальної творчості» [16].

Закон України «Про підтримку культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу через карантин пов'язаний із поширенням COVID-19» 2020 року надає уточнення поняття «креативні індустрії» та вводить поняття «креативний продукт» - це «товари та послуги, що створені/надані за результатами культурного (мистецького) та/або креативного вираження і мають високу додану вартість.».

Одним із найважливіших питань культурної політики за умов ведення військових дій на території України є захист культурної спадщини.

Регулювання правових, соціальних та економічних відносин у цій сфері здійснюється Законом України «Про охорону культурної спадщини». Дослідниками дана складова культурної політики визначалась як одна із найбільш проблематичних, першочергово із-за недосконалості системи управління охороною культурної спадщини та відсутності єдиної системи державного управління охороною культурної спадщини.

Окрім цього, недосконалою є система обліку об'єктів культурної спадщини, у якій відсутнє повний інформаційний ресурс культурної спадщини та культурних цінностей та що ускладнює процеси захисту цих об'єктів за умов війни. Даний напрям є складовою культурної діяльності, що вимагає найбільшої участі та відповідальності держави. Тому актуальним постає перегляд забезпечення діяльності із єдиним центром прийняття рішень формування

повноцінної управлінської вертикалі, що вимагатиме перегляд діючої структури інститутів.

Станом на сьогодні, Україною ініційовано створення експертної робочої групи із захисту, збереження, реставрації культурної спадщини.

Заступниця міністра культури та інформаційної політики Катерини Чуєвої, зазначає, що в Україні пошкоджено більше 1 тис. об'єктів культурної спадщини та культурних інституцій, станом на жовтень 2022 року. За верифікованих даних міністерства - понад 550 епізодів воєнних злочинів російських військ проти культурної спадщини України. Серед ушкоджених, зокрема, – 171 об'єкт зі статусом пам'ятки, 146 об'єктів цінної історичної забудови, 58 пам'яток і творів мистецтва, які не перебувають на обліку як пам'ятки культурної спадщини 44 музеї [25].

З метою аналізу ситуації, створено Календар Руйнувань «Зруйнована Культурна Спадщина України» [19] та Мапу культурних втрат [29].

Гаазька конвенція 1954 року встановлює правила захисту культурних цінностей від руйнування на період збройних конфліктів, підписантами якої є Росія і Україна. Важливим є встановлення окументом легко розпізнаваного знаку синього щита, яким маркують культурні об'єкти для забезпечення їхньої недоторканності [58].

Важливим для реалізації культурної політики у даній сфері також є встановлення Комітетом ЮНЕСКО із захисту культурних цінностей можливості включення окремих об'єктів культурної спадщини України до Міжнародного списку культурних цінностей під посиленою охороною (згідно Другого протоколу) та фінансування надзвичайних заходів з евакуації культурних цінностей [93].

Окрім цього, у березні 2022 року було створено Центр порятунку культурної спадщини України, відповідальний за комунікацію із міжнародними інституціями та фахівцями із збереження культурної спадщини з метою покриття потреби в матеріалах, навиках та ресурсах [90].

Вагомим кроком для майбутньої реалізації культурної політики є оцифрування колекції. Платформа Europeana надає підтримку Україні із відображення оцифрованих колекції української культурної спадщини. Окрім цього, реалізується проєкт у цифровому форматі «Збережемо українську культурну спадщину онлайн» (SUCHO), що об'єднує архівістів, дослідників та програмістів, із метою ідентифікації та архівування об'єктів, які є під загрозою [79].

Перевагою за сучасних умов є членство України у Комітет захисту культурних цінностей у разі збройного до 2025 року. Таким чином, стає можливою функція використання коштів Фонду на захист культурних цінностей та включення перелік культурних цінностей для посиленого контролю відповідним культурним цінностям.

У результаті розгляду основних аспектів функціонування державної політики у сфері культури, надано наступні рекомендації із її формування і реалізації:

- аналіз законодавства, вирішення неточностей і колізій, що стосуються правового забезпечення, адаптація його до актуальних потреб в результаті консультування із ключовими бенефіціарами;
- чітке визначення положень і повноважень ключових інституцій, що відповідальні за реалізацію державної політики;
- відображення переходу від системи управління культурою до синергетичного бачення підтримки культури у ряді стратегічних документів та планів реалізації політики;
- визначення механізмів залучення недержавних інституцій до процесів реалізації політики і створення культурних продуктів;
- інституційна підтримка і вироблення інструментів, що сприятимуть міжкультурній комунікації та входженню української культури до світового культурного простору;

- розробка і реалізація програм і механізмів збереження суспільної єдності, формування ціннісних орієнтацій у єдиному українському культурному середовищі;
- визначення і передбачення потенційних деструктивних процесів суспільства, визначення шляхів їх подолання;
- визначення зовнішніх тенденцій та чинників, які матимуть позитивний та негативний вплив на соціокультурний розвиток з метою збереження національної культури;
- оновлення і посилення механізмів та інструментів із захисту культурної спадщини;
- включення питань культурного розвитку до програм і стратегій соціоекономічного розвитку, згідно принципів сталого розвитку;
- оцінка і залучення культури і інституцій до процесів децентралізації, регіонального розвитку, міського планування;
- дослідження потенціалу розвитку української культури та потреб для стимулювання цього розвитку.

ВИСНОВКИ

У цій кваліфікаційній роботі авторка виявила сучасні тенденції впровадження державної політики у сфері культури в Україні і обґрунтовано доцільність оновлення моделі публічного управління культурою. Це стало можливим завдяки розв'язанню поставлених завдань.

По-перше, авторка змогла в роботі розглянути основні підходи до вивчення культурних процесів, цінностей та соціокультурного розвитку; виокремити моделі та підходи до розробки та реалізації державної політики; виокремити сучасні умови та процеси, що впливають на державну політику; визначити особливості аналізу та змісту культурної політики.

По-друге, авторка дослідила особливості міжнародного законодавства, щодо культурного розвитку і культурної політики; визначити основні тенденції та виклики розвитку сучасного світопорядку в контексті культури; з'ясувати вплив глобалізаційних чинників на культурний розвиток держав і підходи до подолання глобальних викликів.

По-третє, в роботі систематизовано український та зарубіжний досвід з реалізації культурної політики; розглянуто особливості нормативно-правового забезпечення державної політики у сфері культури в Україні; досліджено сучасні умови та стан реалізації української культурної політики; показати особливості бачення культурної політики як самоорганізованої синергетичної системи.

Окремим авторським добробком стали рекомендації та окреслити шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері культури в Україні.

Виходячи з першого, в межах роботи були наданні визначення наступних понять і категорій:

- *культура* як поєднана системою цінностей, установок та інститутів, які взаємовпливають на всі аспекти особистої та колективної поведінки (в результаті огляду основних підходів до дефініції);

• *соціокультурна динаміка* як циклічний процес зміни системи внаслідок зміни панівної системи цінностей. А також надано теоретико-методологічну базу дослідження, вказано на основні підходи, в рамках яких доцільно розглядати процеси соціокультурного розвитку; окреслено особливості цивілізаційного, етноцивілізаційного, модернізаційного підходів. Визначено положення ціннісного та соціокультурного підходу, їх бачення єдності культурного та соціального. Здійснено огляд циклічної моделі соціокультурної динаміки П. Сорокіна, що передбачає, що системи не можуть бути повністю ізольованими або дезінтегрованими, а співіснують і взаємодіють в межах одного глобального середовища, здійснюючи взаємний вплив. Вказано на баченні цінностей як поєднуючого елемента кожної соціокультурної системи. Розглянуто інші дослідження цінностей, зокрема, Г. Олпорта, В. Франкла, Ф.Клакхона та дослідження культурних систем у роботах Т. Парсонса, Р. Мертонна, Дж. Стюарда, Н. Лумана.

У межах дослідження, у контексті завдань, визначено, що *державна політика в сфері культури* є механізмом та інструментом втілення змін і соціокультурного розвитку суспільства. Здійснено огляд теоретичних моделей державної політики (інституціональна, процесуальна; групова; модель еліт; раціональна; інкрементальна; ігрова; системна; модель суспільного вибору). Зазначено, що у більшості випадків, на практиці державна політика міститиме ознаки декількох моделей.

Визначено, що із ускладненням управлінської практики з'являються нові підходи до аналізу трансформаційних державних процесів. У обговоренні практик включається феномен гібридності, який пов'язують із запровадженням принципів нового публічного менеджменту (new public management, NPM) з метою реакції на проблеми та виклики «старого публічного адміністрування». Актуальним є і прояв політичної невизначеності та кризових станів у перехідних суспільствах, яким є українське суспільство. Невизначеність розуміється як «неможливість надати точний прогноз та обрати оптимальний

вектор розвитку для складної системи, передбачити її реакцію на варіативність і неоднозначність суспільних процесів».

Надано наступне визначення категорії *культурна політика* як системи науково обґрунтованих заходів, спрямованої на штучне регулювання тенденцій суспільного розвитку. Розглянуто культурно політику як багаторівневу сферу діяльності, включно як наряд державної політики і як механізм формування ідентичності.

Здійснено огляд підходів до реалізації політики, серед яких виділено гіперболізаційний, скептичний та трансформативний підходи.

Вивчення світового досвіду і міжнародного політико-правового регулювання державної політики в сфері культури, виявило, що принципи сучасної культурної політики викладені у Декларації Мехіко з політики в галузі культури, основоположним з принципів є принцип єдності і різноманіття культури. Зазначено на існуванні стратегічної дилеми «культури як самодостатньої цінності чи культури як розвитку» та загрозу інструменталізації культури, можливості знецінення якостей мистецтва та її послуговування досягненню політичних і владних цілей.

У межах другого розділу роботи, зазначено, що соціокультурні тенденції відображають закономірності у взаємодії соціокультурних спільнот та у розвитку світової цивілізації в цілому. Надано визначення визначення та зміст категорій тенденцій, мегатрендів, трендів у сучасних світових процесах.

Запропоновано виділити основні тенденції, що вказані у доповіді 2021 року «Глобальні тенденції 2040: Більш суперечливий світ» Національної ради з розвідки США. Вказано, що внаслідок пандемії COVID-19 ризики глобалізації і взаємозалежності стали більш очевидними. Дослідники спостерігають інтенсифікацію тенденцій у питаннях зміна клімату, урбанізацій та розвитку технологій [62].

Врахування позитивних та негативних наслідків тенденцій розвитку сприятиме інноваційній діяльності, проте змушуватиме держави та спільноти адаптуватися до них. Стрімкий характер позитивних прогресивних змін, таких

як поширення технологій, руйнуватимуть спосіб життя та існування багатьох суспільств, що посилюватиме їх невизначеність. Вказано, що прискорення змін у всіх сферах суспільного життя поглиблюватиме розбіжності і у моделях державного врядування.

Розглянуто одну із спроб сприяння подоланню глобальних викликів, а саме ухвалення плану дії держав світі на основі сформованих Цілей сталого розвитку. Концепція сформована внаслідок поєднання економічного, соціального та екологічного підходів та передбачає заходи, спрямовані на оптимальне використання обмежених ресурсів, збереження стабільності соціальних і культурних систем. Культура має цінність у досягненні ЦСР, оскільки представляє не лише окрему сферу, а і є складовою компонентою інших секторів, на які спрямовані дії.

У питаннях реалізації культурних політик, вплив глобальних чинників також є суттєвим. Дослідник культурних політик Паскаль Гілен визначає і категоризує актуальні проблеми і виклики забезпечення державної культурної політики: проблеми визначення культури; проблеми причинності; проблеми вимірювання впливу, вкладу результатів культурної політики та атрибуції; проблеми, властиві державному сектору.

Актуальним стає визначення творчих (культурних) індустрій. Політика розвитку креативних індустрій передбачає першочергово формулювання політик створення культурного капіталу міст, з метою їх адаптації до нових умов розвитку.

Надано огляд затверджених культурних конвенцій ЮНЕСКО, що мають на меті захист та розвиток окремих аспектів культури та творчості, та підписантами яких є Україна, та визначено чотири основних аспекти сучасної культурної політики ЮНЕСКО.

Здійснено огляд культурної політики Європейського Союзу, метою якої є захист різноманіття культур та сприяння їх взаємопізнанню та взаєморозвитку. Провідними інституціями є Європейська Комісія та Європейський парламент, Рада Європи та ЮНЕСКО; важливими учасниками розробки політики також є

міністри культури країн-членів ЄС. Станом на сьогодні, інституції і надалі реагують та ініціюють формулювання нових культурних тенденцій, що сприяє реалізації культурної політики як інструменту суспільного розвитку. На національному рівні, державами впроваджуються різноманітні моделі реалізації політики у сфері культури, кожна з яких має свої особливості. Актуальним для дослідження можливостей української культурної політики є бачення функцій культури у суспільстві європейськими інституціями.

Розглянуто моделі культурної політики Великої Британії, яка діє згідно принципу «вितягнутої руки»; американської моделі, де державна влада відіграє слабку роль, а до фінансування сфери долучені приватні спонсори, фонди та громадяни; культурну політику Франції як прикладу створення успішної системи державного регулювання сфери культури за умов формування розвиненої демократії та вільноринкового суспільства.

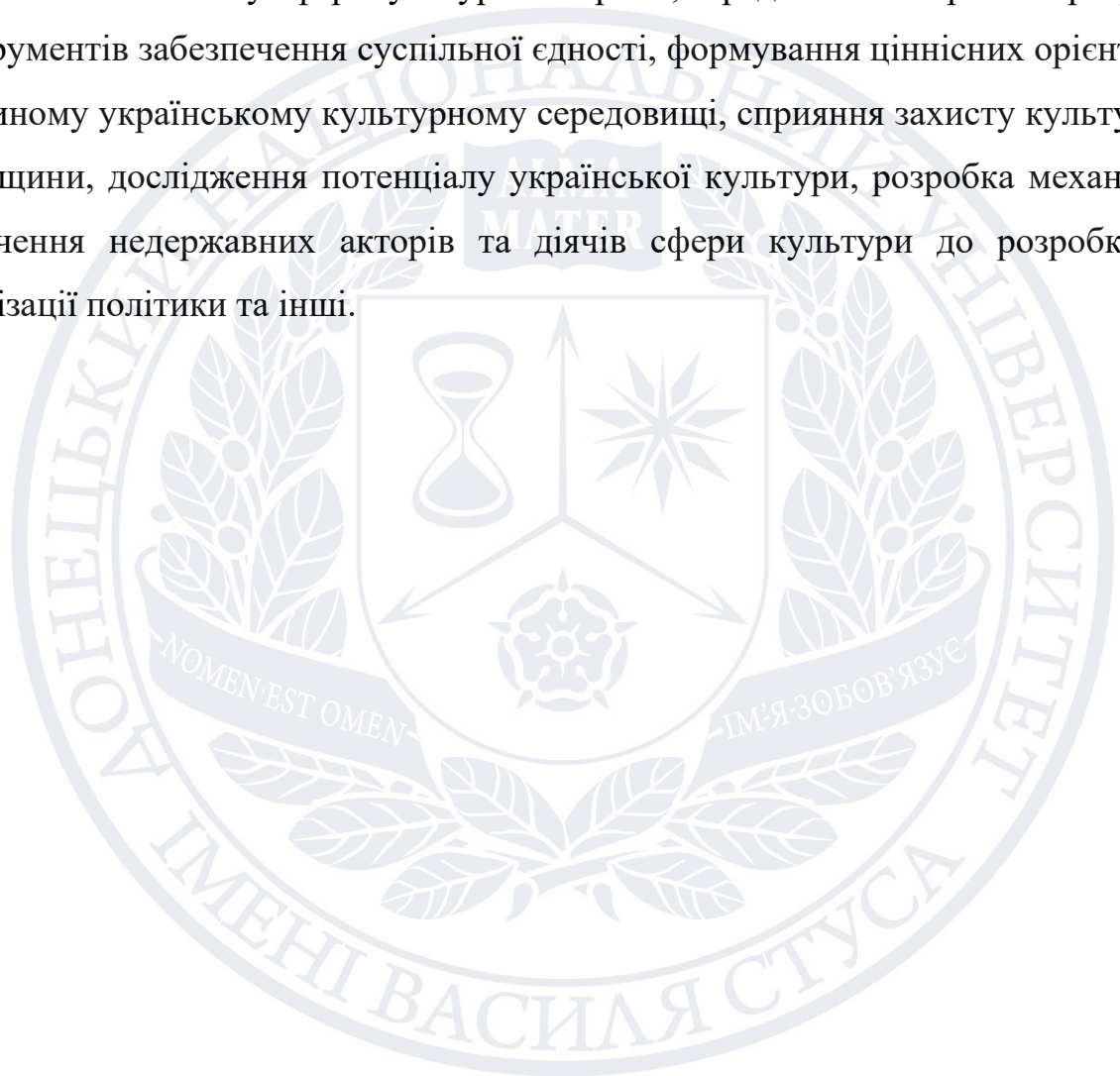
У межах розділу 3, було здійснено спробу систематизувати український та зарубіжний досвід з реалізації культурної політики; було визначено, що державне управління даної сфери тяжіє до британської моделі реалізації, за якої держава прагне притримуватись балансу у фінансуванні культури, з метою уникнення надмірної залежності від джерела фінансування, державного або приватного.

Ключовими стимулами і тенденціями розвитку української культури мають стати демократичне оновлення та формування національної системи ціннісних орієнтацій суспільства. Одним із пріоритетних завдань і розробки культурної політики також є перегляд моделі управління, що потребує реформування від командно-адміністративного управління до більш горизонтального та посилюватиме інноваційний потенціал суспільства.

Головними управлінськими завданнями держав на рівні подолання наслідків впливу глобалізації, стають рішення для спільних дій з урбанізації, втілення технологічних інновацій, розвитку телекомунікаційних мереж, а також реалізації спільних міжнародних проєктів у сфері культури, що посилює розвиток єдиного ринку культурних продуктів.

Було здійснено розгляд культурної політики як самоорганізованої синергетичної системи, як складової політики національної безпеки та інструменту захисту культурної спадщини, розвитку культурних індустрій.

У результаті дослідження діючого законодавства, стратегічних документів та заходів з реалізації державної політики у сфері культури, авторкою були запропоновані рекомендації та окреслено шляхи підвищення ефективності державної політики у сфері культури в Україні, серед яких: створення програм і інструментів забезпечення суспільної єдності, формування ціннісних орієнтацій у єдиному українському культурному середовищі, сприяння захисту культурної спадщини, дослідження потенціалу української культури, розробка механізмів залучення недержавних акторів та діячів сфери культури до розробки та реалізації політики та інші.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітичний огляд для України Індикаторів впливу на культуру Юнеско станом на 2016-2017 рр. URL: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Policy%20Briefs/Abrlv_C&C_photo_UA.pdf (дата звернення: 17.11.2022)
2. Безгін І. Д. Мистецтво і ринок: Нариси. / І. Д. Безгін. – К.: ВВП «Компас», 2005. – 544 с.
3. Блог платформи «Культура-2025» URL: https://lb.ua/blog/culture_2025 (дата звернення: 17.11.2022)
4. Віннічук О. В. Політичні ризики в умовах демократичної трансформації суспільства: теоретико-праксеологічний аналіз : монографія / О. В. Віннічук. – Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2013. – 220 с.
5. Войтович Р. В. Вплив глобалізації на розвиток сучасної держави та інституціоналізацію прав людини URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/12442/1/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D1%96%20%D0%BF%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%83%20%D0%B4%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%20%D0%A71_p009-013.pdf (дата звернення: 17.11.2022) 5
6. Генеральна Асамблея ООН — Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. 4 UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights (CESCR) — General comment No. 20: Nondiscrimination in economic, social and cultural rights (art. 2, para. 2, of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights). URL: <https://www.refworld.org/docid/4a60961f2.html> Дата Звернення: 17.11.2022)
7. Грищенко О. Культура і влада: теорія і практика культурної політики в сучасному світі. — К., 2000. — 280 с.

8. Гук О. Ф. Аналіз поняття «культура поведінки» в гуманітарних науках. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2012 рік. Вип. 17. С. 173-178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2012_17_25 (дата звернення: 17.11.2022)
9. Гуцький Ю. П. Проблеми та перспективи української культури // Культура і життя. 2002. №8– 9
10. Дай Т. Основи державної політики / Т. Дай ; пер. з англ. Г. Є. Краснокутського; наук. ред. З. В. Балабаєва. - Одеса : АО БАХВА, 2005. - 468 с.
11. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021- 2027 роки та план заходів з її реалізації URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.11.2022)
12. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#n11> (дата звернення: 17.11.2022)
13. Довгострокова стратегія розвитку культури в Україні до 2025 року URL: https://www.cultura.kh.ua/images/stories/innovaciyna_diyalnist/dovgostroкова_strategya_rozv_.pdf (дата звернення: 17.11.2022)
14. Економічна привабливість української культури. Аналітична доповідь — К.: ФОП Лопатіна О. О., 2019. — 112 с.
15. Закон про підтримку креативних індустрій URL: <https://mkip.gov.ua/content/zakon-pro-pidtrimku-kreativnih-industriy.html> (дата звернення: 17.11.2022)
16. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2458-19#Text> (дата звернення: 17.11.2022)
17. Закон України «Про культуру» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text> (дата звернення: 17.11.2022)

- 18.Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества. Полис, 1997. № 4. С. 18-28, с.6-32. URL: <https://www.twirpx.com/file/173821/> (дата звернення: 17.11.2022) пр
- 19.Календар Руйнувань «Зруйнована Культурна Спадщина України» URL: <https://culturecrimes.mkip.gov.ua/> (дата звернення: 17.11.2022)
- 20.Карлова В. В. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах: Автореф. дис. канд. наук з держ. упр. / УАДУ при Президентові України. – К., 2003. – С. 2. URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/nauka/vydannia/Kopievska_Monogr_Kulturna_fynksiya_derzhavy.pdf (дата звернення: 17.11.2022)
- 21.Катаєв С. Л. Соціокультурна трансформація сучасного українського суспільства / Дис... док. Соціологічних наук. – К., 1998. – 371 с.
- 22.Копієвська О. Р. Культурна функція держави в контексті національного державотворення URL: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytuty/nauka/vydannia/Kopievska_Monogr_Kulturna_fynksiya_derzhavy.pdf (Дата Звернення: 17.11.2022)
- 23.Кребер А., Клакхон К. Культура: Критический анализ концепций и дефиниций. – М., 1992
- 24.Культура та креативність для порозуміння та розвитку. Стратегія Українського культурного фонду на 2019-2021 роки URL: <https://ucf.in.ua/storage/docs/12022019/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%84%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D1%83.pdf> (дата звернення: 17.11.2022)
- 25.Культурна спадщина в умовах війни: в Україні з'явиться нова експертна група URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3602251-kulturna-spadsina-v-umovah-vijni-v-ukraini-zavitsa-ekspertna-grupa.html> (дата звернення: 17.11.2022).

- 26.Лотман Ю.М. Культура и взрыв. — М. : Гнозис. 1992
- 27.Луман Н. Реальність мас-медіа. / За ред. Іванова В. та Мінакова М. — К.: ЦВП, 2010 — 158 с. 27
- 28.Луман Н. Риск, неопределенность, случайность / Н. Луман // THESIS. — 1994. — Вып. 5. — С. 135–160
- 29.Мапа культурних втрат <https://uaculture.org/culture-loss/> (дата звернення: 17.11.2022)
- 30.Матарассо Ф. Пошук рівноваги: двадцять одна стратегічна дилема культурної політики / Франсуа Матарассо, Чарльз Лендрі URL: http://www.lib.azh.com.ua/index2.php?subaction=showfull&id=1197401512&archive=&start_from=&ucat=5& (дата звернення: 17.11.2022)
- 31.Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон ; пер. с англ. Е. Егорова и др. — М. : АСТ ; Хранитель, 2006. — 873 с.
- 32.Михайлова Л. И. Социология культуры : учебное пособие/ Л. И. Михайлова. — М.: ИТК «Дашков и К», 2008. — 396 с.
- 33.Моль А. Социодинамика культуры: Пер. с фр. / Предисл. Б. В. Бирюкова. Изд. 2-е стереотипное. — М.: КомКнига, 2005. — 416 с.
- 34.Найт Ф. Х. Поняття ризику та невизначеності / Ф. Х. Найт // THESIS. — 1994. — Вип. 5. — С. 12–28.
- 35.Нейсбіт Д. Мегатренди Пер. з англ. М.Б. Левіна ЗАО НПП «Ермак» 2003. — 380 с.
- 36.Олпорт Г.В. Личность в психологии: Пер. С англ. / М.: КСП, 1998. — 345 с.
- 37.Пал Л. А. Аналіз державної політики / Л. А. Пал; пер. з англ. І. Дзюби. — К.: Основи, 1999. — 422 с.
- 38.Парсонс Т. Социальные системы / «Личность. Культура. Общество» (2003. Т. 5. Вып. 1-2. с. 169-203)
- 39.Програма Діяльності Кабінету Міністрів України 2020 URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf> (дата звернення: 17.11.2022)

40. Самуэльсон П. А. Риск, неопределенность и теория игр / П. А. Самуэльсон // Экономика. – М. : БИНОМ, 1997. – С. 223–244
41. Саракун Л. П. Культурна політика Сучасної України URL: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/29987/1/monograph.pdf> (дата звернення: 17.11.2022)
42. Світове Дослідження Цінностей 2020 В Україні URL: <https://ucep.org.ua/doslidzhennya/world-values-survey-2020-in-ukraine.html> (дата звернення: 17.11.2022)
43. Сорокин П. А. Социальная и культурная динамика / П. А. Сорокин ; пер. с англ., вст. статья и коммент. В. В. Сапов. – М. : Астрель, 2006. – 1176 с. : ил., 24 с. ил.
44. Степико М. (2015). Цілісність гуманітарного простору України як об'єкт національної безпеки держави». Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/2130/> (Дата Звернення: 17.11.2022)
45. Теорія і практика «м'якої сили» в міжнародних відносинах URL: <https://Social-Science.Uu.Edu.Ua/Article/24> (Дата Звернення: 17.11.2022)
46. Указ про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію національної безпеки України» 2015 р. (Президент України). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (Дата Звернення: 17.11.2022)
47. Український культурний фонд <https://ucf.in.ua/p/about>
48. Умови праці у сфері культури та креативних індустрій URL: https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/doslidzhennia-umovy-pratsi-u-sferi-kultury-ta-kreatyvnykh-industrii_.pdf (дата звернення: 17.11.2022)
49. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. Пер. с англ. М. Б. Левина. М.: Аст: Аст Москва: Хранитель, 2007. 588 С.
50. Цілі сталого розвитку та Україна URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/cilistalogo-rozvitku-ta-ukrayina> (дата звернення: 17.11.2022)
51. Chartrand H. H., McCaughey C. The Arm's Length Principle And The Arts: An International Perspective-Past, Present And Future. Washington, 1989. URL:

- <https://www.americansforthearts.org/by-program/reports-and-data/legislationpolicy/naappd/the-arms-length-principle-and-the-arts-an-international-perspectivepast-present-and-future> (дата звернення: 17.11.2022)
- 52.Christensen T., Læg Reid P. Complexity and Hybrid Public Administration – Theoretical and Empirical Challenges. Public Organization Review: A Global Journal. 2011. Vol. 11. № 4. P. 407-423. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11115-010-0141-4> (дата звернення: 17.11.2022)
- 53.Christopher Sk. What do we mean when we talk about «hybrids» and «hybridity» in public management and governance? URL: <https://core.ac.uk/outputs/1633090> (дата звернення: 17.11.2022)
- 54.Concepts and Models of Cultural Policy: State versus City Concepts and Models of Cultural Policy: State versus City Violeta Simjanovska URL: https://www.researchgate.net/publication/333080514_Concepts_and_Models_of_Cultural_Policy_State_versus_City_Concepts_and_Models_of_Cultural_Policy_State_versus_City (Дата Звернення: 17.11.2022)
- 55.Council conclusions on the Work Plan for Culture 2019-2022 URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018XG1221\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018XG1221(01)) (Дата Звернення: 17.11.2022)
- 56.Cultural policies in France URL: <https://www.coalitionfrancaise.org/wp-content/uploads/2013/11/Cultural-policies-in-France.pdf> (Дата Звернення: 17.11.2022)
- 57.Denis J.-L., van Gestel N., Ferlie E. Understanding Hybridity in Public Organizations. Public Administration. 2015. Vol. 93. № 2. P. 1-17. URL: https://www.researchgate.net/publication/276151055_Understanding_Hybridity_in_Public_Organizations (дата звернення: 17.11.2022)
- 58.Distinctive Emblem of the 1954 Hague Convention URL: <https://www.unesco.org/en/node/70273> (дата звернення: 17.11.2022)
- 59.European Cultural Parliament URL: <http://www.kulturparlament.com> (Дата Звернення: 17.11.2022)

60. Five Megatrends And Their Implications for Global Defense & Security. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/government-public-services/assets/five-megatrends-implications.pdf> (дата звернення: 17.11.2022)
61. General Assembly of the United Nations — Report of the independent expert in the field of cultural rights, Ms. Farida Shaheed, submitted pursuant to resolution 10/23 of the Human Rights Council. 22 March 2010. URL: <https://undocs.org/A/HRC/14/36/> (Дата Звернення: 17.11.2022)
62. Global Trends 2040. URL: https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf (дата звернення: 17.11.2022)
63. Harris M. Cultural Materialism: The Struggle for a Science of Culture / M. Harris. – New York : Random House, 1979. – 383 p. 1. Kluckhohn F. R., Strodtbeck F. L. (1961). Variations in value orientations. Evanston, IL: Row, Peterson.
64. Harrison L., Huntington S. Culture Matters: How Values Shape Human Progress. New York: Basic Books, 2000. URL: <https://vrn-politstudies.nethouse.ru/static/doc/0000/0000/0138/138597.4lw7g44k5o.pdf> (дата звернення: 17.11.2022)
65. Hofstede G. Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations across Nations. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 2001. 596 p. пр
66. International standards. Special Rapporteur in the field of cultural rights URL: <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-cultural-rights/international-standards> (дата звернення: 17.11.2022)
67. Introduction of Evolution into Psychology and Herbert Spencer. URL: https://rd.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-1-4419-0463-8_262 (дата звернення: 17.11.2022)
68. Kluckhohn C. Values and value orientations in the theory of action // Toward a general theory of action / T. Parsons and E. A. Shils (Eds.) / Clyde Kluckhohn. - Cambridge, MA: Harvard University Press, 1951. – 506p.

69. Kluckhohn F. Dominant and variant value orientations // Personality in nature, society, and culture / C. Kluckhohn & H. Murray (Eds.) / Florence Kluckhohn. - NY: Alfred A. Knopf, 1953. - P. 342-357
70. Kroeber A. 1944. Configurations of Culture Growth. Berkeley : University of California Press.
71. Lev Gumilev: His Pretensions as Founder of Ethnology and his Eurasian Theories. VIKTOR SHNIRELMAN and SERGEI PANARIN URL: <https://www.jstor.org/stable/23615444> (дата звернення: 17.11.2022)
72. Logan P. M. «On Culture: Edward B. Tylor's Primitive Culture», 1871 . URL: https://branchcollective.org/?ps_articles=peter-logan-on-culture-edward-b-tylors-primitive-culture-1871 (дата звернення: 17.11.2022)
73. Luhmann N. (1986) "The Autopoiesis of Social Systems." Pp. 172-92 in Sociocybernetic Paradoxes: Observation, Control and Evolution of Self-Steering Systems, eds. F. Geyer and J. Van d. Zeuwen. London: Sage
74. Managing Cultural Policy: Pitfalls And Prospects Clive Gray URL: <https://warwick.ac.uk/fac/arts/scapvc/ccmps/staff/gray/research/managing.pdf> (Дата Звернення: 17.11.2022)
75. Merton R. Social Structure and Anomie. American Sociological Review. October 1938. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/822/897/1216/009x20mERTON.pdf> (дата звернення: 19.05.2021).
76. Mexico City Declaration on Cultural Policies World Conference on Cultural Policies Mexico City, 26 July - 6 August 1982 URL: https://culturalrights.net/descargas/drets_culturals401.pdf (дата звернення: 17.11.2022)
77. National Intelligence Council's Global Trends report URL: https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf (дата звернення: 17.11.2022)
78. Pufendorf S. von (2002): Eris Scandica [1686]. In: Pufendorf, S. von: Gesammelte Werke. Ed. by W. Schmidt-Biggemann. Vol. 5. Ed. by F. Palladini. Berlin

79. Saving Ukrainian Cultural Heritage Online URL: <https://www.sucho.org/> (дата звернення: 17.11.2022)
80. Scholte J. A. Globalization. A critical introduction / J. A. Scholte. – London: Palgrave, 2000. – 361 p.
81. Steward J. Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution. - Urbana, 1955. - 538 p
82. Strategic framework for the EU's cultural policy URL: <https://culture.ec.europa.eu/policies/strategic-framework-for-the-eus-cultural-policy#:~:text=The%20current%20Council%20Work%20Plan,creative%20profes sionals%20and%20European%20content> (Дата Звернення: 17.11.2022)
83. Strategy for Cultural Policy. Principles and Bases URL: <https://en.unesco.org/creativity/principles-and-bases> (Дата Звернення: 17.11.2022)
84. Sustainable Development and Cultural Policy: Do They Make a Happy Marriage? Géraldine Dallaire François Colber URL: https://www.encatc.org/media/2701-journal_vol_2_issue_1_2012712.pdf (дата звернення: 17.11.2022)
85. The 17 Goals URL: <https://sdgs.un.org/goals> (дата звернення: 17.11.2022)
86. The Concept of Culture and Its Place within a Theory of Social Action: A Critique of Talcott Parsons's Theory of Culture . URL: <https://publishing.cdlib.org/ucpressebooks/view?docId=ft8q2nb667&chunk.id=d0e2364&toc.depth=1&toc.id=d0e2364&brand=ucpress> (дата звернення: 17.11.2022)
87. The Confusion between Frankl's Values and Universal Values URL: https://www.academia.edu/6876630/The_Confusion_between_Frankl_s_Values_and_Universal_Values (дата звернення: 17.11.2022)
88. The Culture White Paper URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/510798/DCMS_The_Culture_White_Paper_3_.pdf (Дата Звернення: 17.11.2022)

- 89.The Sociology of Max Weber by Frank Elwell URL: <https://academic.udayton.edu/RichardGhere/POL%20307/weber.htm> (дата звернення: 17.11.2022)
- 90.The World Heritage Committee URL: <https://whc.unesco.org/en/committee/> (дата звернення: 17.11.2022)
- 91.Treaty on European Union. Official Journal C 191, 29 July 1992 URL: <http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html> (Дата Звернення: 17.11.2022)
- 92.U. S. Cultural policy its politics of participation, its creative potential URL: <https://npnweb.org/wp-content/uploads/CulturalPolicy-Bedoya.pdf> (Дата Звернення: 17.11.2022)
- 93.UNESCO actions for Ukraine URL: <https://www.unesco.org/en/ukraine-war/actions-timeline> (дата звернення: 17.11.2022)
- 94.UNESCO Conventions URL: <https://en.unesco.org/about-us/legal-affairs/instruments/conventions> (Дата Звернення: 17.11.2022)

Гудзь Валерія Миколаївна

Прізвище, ім'я, по батькові

Інформаційних і прикладних технологій

Факультет

052 Політологія та 281 Публічне управління та
адміністрування

Шифр і назва спеціальності

«Політичне консультування у сфері публічної
політики» та «Публічна політика та
адміністрування»

Освітня програма

Декларація

Усвідомлюючи свою відповідальність за надання неправдивої інформації стверджую, що подана кваліфікаційна (магістерська) робота на тему: «Державна політика України у сфері культури в умовах глобальних викликів» є написаною мною особисто.

Одночасно заявляю, що ця робота:

- не передавалась іншим особам і подається до захисту вперше;
- не порушує авторських і суміжних прав, закріплених статтями 21–25 Закону України «Про авторське право та суміжні права»;
- не отримувалась іншими особами, а також дані та інформація не отримувались у недозволений спосіб.

Я усвідомлюю, що у разі порушення цього порядку моя кваліфікаційна робота буде відхилена без права її захисту або під час захисту за неї буде поставлена оцінка «незадовільно».

5/12/2022

Дата і підпис здобувача